

**LOKALNA SUDIJA ANALIZE POTREBA SOCIJALNOG
STANOVANJA I GLAVNIH POLITIKA STANOVANJA
USMJERENIH NA INTEGRACIJU ROMA I EGIPĆANA U
OPŠTINI BAR**

Pripremio i obradio:

Institut za projekte analize i studije- IPAS

Narodnih heroja 15A

81400 Nikšić

www.ipasmne.me

ipasmne@gmail.com

Dizajn, grafičko oblikovanje i štampa:

DPC d.o.o.

Marka Radovića 16

81 000 Podgorica

Naručilac/Korisnik:

Opština Bar

Bulevar revolucije 1

85 000 Bar

Po ugovoru broj 01-018/24-1556 od 17.05.2024.godine

Sadržaj

1. UVOD.....	6
2. STRATEŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR	9
3. ANALIZA POLOŽAJA ROMA I EGIPĆANA U OPŠTINI BAR	12
3.1. Rodna struktura domaćinstava	13
3.2. Pravni status	14
3.2.1. Lična dokumenta.....	15
3.3. Siromaštvo.....	16
3.3.1. Stanovanje.....	17
3.4. Obrazovanje	19
3.4.1. Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina.....	19
3.4.2. Osnovno i predškolsko obrazovanje.....	20
3.4.3. Maternji jezik.....	21
3.4.4. Zdravlje	21
4. ANALIZA USLOVA STANOVANJA ROMA I EGIPĆANA PO NASELJIMA U OPŠTINI BAR23	
4.2. Naselje „Šušanj“	27
4.2.1. Socijalni status porodica	27
4.2.2. Stanovanje.....	29
4.2.3. Status djece.....	31
4.2.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“	33
4.3. Naselje „Sokolana“	33
4.3.1. Socijalni status porodica	34
4.3.2. Stanovanje.....	37
4.3.3. Status djece.....	38
4.3.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“	40
4.4. Naselje „Đuričine vode“	41

4.4.1.	Socijalni status porodica	41
4.4.2.	Stanovanje.....	42
4.4.3.	Status djece.....	44
4.4.4.	Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“	45
5.	PREPORUKE NA OSNOVU KLJUČNIH NALAZA	47
6.	REZIME.....	48
7.	ZAKLJUČAK.....	53
8.	IZVORI	54

Tabela 1	Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Šušanj.....	27
Tabela 2	Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Sokolana.....	34
Tabela 3	Mjesečna primanja ispitanika/ca u naselju Sokolana	37
Tabela 4	Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Đuričine vode.....	41

Grafikon 1	Rodna struktura po domaćinstvu.....	13
Grafikon 2	Struktura članova po domaćinstvu.....	14
Grafikon 3	Pravni status	15
Grafikon 4	Porodice korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti	16
Grafikon 5	Tip smještaja.....	17
Grafikon 6	Stanje smještaja	18
Grafikon 7	Način zagrijavanja smještaja	18
Grafikon 8	Izjašnjenje o izmještanju.....	19
Grafikon 9	Starosna struktura djece do 15 godina	20
Grafikon 10	Broj razreda osnovnog obrazovanja.....	20
Grafikon 11	Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja	21
Grafikon 12	Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom.....	21
Grafikon 13	Odgovori na pitanje da li djeca imaju zdravstvenih smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti	22
Grafikon 14	Korisnici prava socijalne zaštite i Grafikon 15 Prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje u naselju Šušanj.....	27
Grafikon 16	Zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju	28
Grafikon 17	Pravni status ispitanika/ca u naselju Šušanj.....	29
Grafikon 18	Tip smještaja u naselju Šušanj	30

Grafikon 19 Stanje smještaja u naselju Šušanj.....	30
Grafikon 20 Način zagrijavanja smještaja u naselju Šušanj.....	31
Grafikon 21 Starosna struktura djece u naselju Šušanj.....	31
Grafikon 22 Posjedovanje državljanstva djece u naselju Šušanj	32
Grafikon 23 Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Šušanj	32
Grafikon 24 Odgovori na pitanja da li se djeca služe crnogorskim jezikom i Grafikon 25 Odgovori na pitanje da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju Šušanj.....	33
Grafikon 26 Izjašnjenje o izmješteniju ispitanika/ca iz naselja Šušanj.....	33
Grafikon 27 Korisnici prava socijalne zaštite u naselju Sokolana.....	34
Grafikon 28 zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju Sokolana.....	36
Grafikon 29 Pravni status ispitanika/ca u naselju Sokolana.....	36
Grafikon 30 Tip smještaja u naselju Sokolana	37
Grafikon 31 Stanje smještaja u naselju Sokolana	38
Grafikon 32 Način zagrijavanja smještaja u naselju Sokolana.....	38
Grafikon 33 Starosna struktura djece u naselju Sokolana	39
Grafikon 34 Posjedovanje državljanstva Crne Gore u naselju Sokolana	39
Grafikon 35 Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Sokolana	40
Grafikon 36 Odgovori na pitanja da li se djeca služe crnogorskim jezikom i Grafikon 37 odgovori na pitanje da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju	40
Grafikon 38 Izjašnjenje o izmješteniju ispitanika/ca u naselju Sokolana.....	41
Grafikon 39 Korisnici prava socijalne zaštite i Grafikon 40 status ispitanika/ca na Zavodu za zapošljavanje Crne Gore	42
Grafikon 41 Tip smještaja u naselju Đuričine vode	43
Grafikon 42 Stanje smještaja u naselju Đuričine vode	43
Grafikon 43 Način zagrijavanja smještaja u naselju Đuričine vode.....	44
Grafikon 44 Starosna struktura djece u naselju Đuričine vode	44
Grafikon 45 Odgovor na pitanje o pohađanju ustanove za osnovno obrazovanje	45
Grafikon 46 Odgovori na pitanja da li djeca imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju Đuričine vode	45
Grafikon 47 Izjašnjenje ispitanika/ca o izmješteniju iz naselja Đuričine vode	46

1. UVOD

Romi i Egipćani predstavljaju značajan dio populacije Crne Gore i on se prema procjenama kreće oko 1% od ukupne populacije. Zvanični podaci popisa iz 2023.godine, nijesu dostupni. Različiti oblici marginalizacije sa kojima se suočavaju Romi i Egipćani, ogledaju se preko ekonomskih, obrazovnih i kulturoloških oblika. Prepoznato je od strane Savjeta Evrope i Evropske unije da pripadnici romske i egipćanske zajednice se nalazi u najtežem položaju u mnogim zemljama. Zbog navedenog iste sprovode različite aktivnosti na unapređenju položaja Roma i Egipćana, gdje je primarni akcenat stavljen na sistemsko rješavanje problema romske i egipćanske zajednice, kako na nivou država članica, tako i na nivou zemalja kandidata za članstvo.

Strateški okvir Evropske unije za Rome i Egipćane za period 2021-2030¹ promoviše jednakost i socio-ekonomska inkluzija romske populacije na nivou Evropske unije. U cilju adresiranja ovih pitanja Evropska komisija (EK), je definisala sedam ciljeva na nivou EU koje je potrebno dostići do 2030. godine. Tri cilja predstavljaju horizontalne ciljeve u oblasti jednakosti, inkluzije i učešća u društvenim tokovima. Četiri preostala cilja su sektorskog karaktera, u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite. Da bi ovi ciljevi bili efektivno implementirani, oni moraju biti praćeni relevantnim indikatorima na osnovu kojih se mjeri postignuti progres u realizaciji ciljeva.

U cilju unaprjeđenja postojećeg stanja i položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, kao i ostvarivanja Ustavom i drugim pravnim aktima garantovanih prava, te borbe protiv svih oblika diskriminacije i segregacije, Vlada Crne Gore je pripremila Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025². Ovom Strategijom definisan je jedan strateški cilj koji glasi: "Poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva."

Izvještajem evropske komisije za 2023. godinu konstatovano je da su djeca iz romskih i egipćanskih zajednica su u velikoj mjeri uključena u prosjačenje, kao i da su Romi i Egipćani i dalje najugroženiji, a anticiganizam ostaje problem (izvjestaj ek)

Getoizacija, segregacija, povećana socijalna distanca i kao proizvod svega socijalna izolacija nešto je što najviše otežava i slabi socijalne vještine djece iz ove zajednice. Stoga je neophodno predvidjeti modele socijalne aktivacije djece iz Romskih i Egipćanskih porodica i raditi na unaprjeđenju roditeljskih vještina kako bi se smanjio broj djece kojima je nophodan neki od vidova institucionalnog zbrinjavanja.

¹ EU Roma strateški okvir za period 2021-2030,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813

² Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025

Analizom potreba za uspostavljanje usluga za Romsku i Egipćansku djecu u Crnoj Gori, zaključeno je da djeca Romske i Egipćanske zajednice u Crnoj Gori žive u uslovima siromaštva i suočavaju se sa svakodnevnim egzistencijalnim problemima. Takvi problemi onemogućavaju djecu da na efektivan način postižu uspjehe tokom svog odrastanja, pa je mali broj rezilijentne djece koja uspiju da samostalno prevaziđu poteškoće i postignu optimalne nivoe razvoja. (Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu, decembar 2020. godina) I ako ne postoje zvanične statistike veliki procenat djece u Dječijem domu „Mladost“ Bijela, jesu pripadnici Romske nacionalnosti.

Prepoznaje se potreba za razvojem usluga socijalne i dječije zaštite koje bi pripadnicima ove populacije pružili određeni vid podrške pri prevazilaženju navedenih problema, i to kroz:

- Osnivanje Dневnih centara za djecu romske i egipćanske nacionalnosti kod kojih postoji visok rizik od zanemarivanja, gdje bi dobijali stručnu pomoć i podršku kroz različite oblike specijalizovanih socijalnih servisa. Takvi dnevni centri bi pružali usluge različitih servisa, npr. pomoć djeci pri učenju, izradi domaćih zadataka, savjetodavno-terpijskom radu sa djecom i roditeljima; organizovanje različitih psiho-edukativnih radionica o zdravim načinima života; psiho-edukativne radionice o protektivnom i preventivnom ponašanju;
- Organizovanje servisa podrške za roditelje djece RE populacije radi razvijanja kapaciteta i vještina za roditeljstvo;
- Podrška korisnicima usluge smještaja u Dječijem domu „Mladost“ Bijela a koji su romske nacionalnosti koji napuštaju dom, u vidu upućivanja na uslugu stanovanje uz podršku. (postoje stanovi predviđeni za ovu namjenu)

Kada su u pitanju beskućnici, Crna Gora nema registar ove kategorije korisnika, te se ne može utvrditi tačana broj ovih lica. Centri za socijalni rad i njihove područne jedinice obezbjeđuju ovim licima razne vrste pomoći i podrške i to: materijalnu pomoć (materijalno obezbjeđenje, dodatak za njegu i pomoć, jednokratnu novčanu pomoć), smještaj, topli obrok narodne kuhinje, psiho-socijalnu podršku, upućivanje u medicinsku ustanovu na liječenje, pomoć Crvenog krsta, itd.

S obzirom na to da se radi o posebnoj društvenoj kategoriji koja je suočena s ekstremnim siromaštvom i socijalnom isključenosti, za ovu grupu korisnika od izuzetnog su značaja prava iz sistema socijalne zaštite radi mogućnosti ostvarivanja pomoći i usluga. Za ovu grupu korisnika licencirane su usluga za smještaj u prihvatilištu-skloništu, usluga svratište kao i usluga savjetovana. U cilju ublažavanja socijalne isključenosti i uključivanja u lokalnu zajednicu, potrebno je raditi na uspostavljanju novih usluga za ovu kategoriju korisnika.

Ovim dokumentom analizirali smo samo važeća strateška dokumenta. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova koji je sproveden u periodu od 3. do 30. decembra 2023. godine, još uvijek nijesu dostupni i obrađeni od strane MONSTATa, tako da uporedni podaci sa popisa nijesu mogli biti korišteni u ovoj studiji.

Rješavanje problema inkluzije Roma zahtijeva pristup koji uključuje napore na nivou države, lokalne zajednice, međunarodne zajednice i civilnog sektora. Implementacijom politika koje

promovišu osnaživanje Romskih zajednica može se postići stvarna inkluzija Roma i prevazići dugogodišnje izazove s kojima se suočavaju. U cilju postizanja socijalne inkluzije, predviđeni ciljevi i aktivnosti vezano za unapređenje socijalnog i ekonomskog položaja Roma i Egipćana ogledaju se u sljedećim oblastima: stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, pravni i socijalni status.

Istraživanje koje prezentujemo realizovano je tokom maja 2024 godine. Istraživanje je zasnovano ekstenzivnim upitnikom koji je pripremljen. Intervjui su obavljeni metodom lice-u-lice, a u istraživanju je anketirano 57 romskih domaćinstava u opštini Bar, od čega 20 porodica živi i radi u inostranstvu, nijesu se htjeli izjasniti o imovinskom stanju. Svi su stambeno obezbijeđeni i nemaju potrebu za rješavanjem stambenog pitanja, pa nijesu relevantni za ovo istraživanje. Kao uzorak ovog istraživanja koristimo 37 porodica sa ukupno 189 članova tih domaćinstva. Svi ispitanici su se izjasnili da pripadaju populaciji Roma.

Poseban akcenat dat je na oblast obrazovanja i stanovanja. U istraživanju su razvijena dva upitnika: jedan koji se odnosio na porodice i jedan koji se odnosio na djecu do 15.godina. Kako je anketiranje vršeno metodom lice-u-lice, ispitanici su upoznati sa pravima i obavezama koje proističu iz Zakona o opštem obrazovanju. Upitnik koji se odnosio na socio-ekonomski status sadržao je 15 pitanja sa 28 varijabli. Upitnik za djecu se odnosio na djecu do 15.godina sadržao je 9 pitanja sa 14 varijabli.

Ova analiza je podijeljena na analizu položaja Roma i Egipćana koja se odnosi na opštinu Bar, položaj djece do 15 godina starosti sa aspekta obrazovanja i prikaza položaja i uslova života po naseljima, sagledavajući aspekt stanovanja.

U dijelu koji se odnosi na strateški okvir analizom su obuhvaćena samo važeće strategije, planovi i programi.

2. STRATEŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR

Jednaka prava pripadnicima manjina u ključnim oblastima života i pravnoj zaštiti tih prava i sloboda obezbjeđuju sledeća dokumenta:

- Ustav Crne Gore;
- Zakon o manjinskim pravima i slobodama Crne Gore;
- Zakon o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori;
- Okvirna konvencija Savjeta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina;
- Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama;
- Deklaracija UN-a o pravima osoba pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina;
- Rezolucija Generalne skupštine UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama.

Crna Gora, kao nezavisna i međunarodno priznata država, članica UN, shodno svojim međunarodno preuzetim obavezama koje proizilaze iz članstva u međunarodnim organizacijama, ratifikacije međunarodnih sporazuma, a posebnom ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u EU, Ustavom garantuje ljudska prava i slobode, građanska i politička, ekonomska, socijalna i kulturna, kao i prava manjina.³

Zakon o manjinskim pravima i slobodama („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 031/06 od 12.05.2006; br. 051/06 od 04.08.2006; br. 038/07 od 22.06.2007; br. 002/11 od 12.01.2011; br. 008/11 od 04.02.2011; br. 031/17 od 12.05.2017) definiše članom 2 „Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, u smislu ovog zakona, su svaka grupa državljana Crne Gore, brojčano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.”⁴

Članom 2 Zakona o zabrani diskriminacije, („Službeni list Crne Gore“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017) „zabranjuje svaki oblik diskriminacije, pravljenje razlike i nejednako postupanje kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju.”⁵

³ Ustav Crne Gore

⁴ Zakon o manjinskim pravima i slobodama („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 031/06 od 12.05.2006; br. 051/06 od 04.08.2006; br. 038/07 od 22.06.2007; br. 002/11 od 12.01.2011; br. 008/11 od 04.02.2011; br. 031/17 od 12.05.2017)

⁵ Zakon o zabrani diskriminacije, („Službeni list Crne Gore“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017)

Okvirna konvencija Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina iz 1995. godine, je bila osnov za zakon o manjinskim pravima i slobodama.⁶

Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama pruža zaštitu manjinskim pravima, garantuje poštovanje privatnog i porodičnog života, slobode izražavanja slobodu udruživanja i okupljanja.⁷

Deklaracijom Ujedinjenih nacija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina iz 1992. godine, države potpisnice su se obavezale da poštuju i štite nacionalni, etički, kulturni, vjerski identitet manjima kao i da usvoje zakone kako bi postigle ovaj cilj.⁸

Glavni strateški okvir za integraciju Roma u Crnoj Gori je dat u Strategiji socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025. Pored ove, više strategija je od značaja za suštinsku inkluziju.⁹

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine predstavlja implementacioni dokument Agende održivog razvoja 2030 u Crnoj Gori, kao najznačajniji problemi u oblastima sa kojima se suočavaju pripadnici romske populacije, naznačen je nedovoljan nivo integracije u crnogorsko društvo (primarno problemi u oblasti potrebe adekvatnog uređenja pravnog statusa, obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i stanovanja).¹⁰

Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024 se odnosi na sprovođenje kampanja za podizanje svijesti o trgovini ljudima među opštom populacijom, ranjivim grupama, gdje značajnu ulogu zauzimaju Romi i Egipćani.¹¹

Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025. predviđa aktivnosti koje se odnose na: rješavanje problema sa dokumentacijom, dalje rješavanje stambenih potreba raseljenih lica u skladu sa Regionalnim stambenim programom (RHP), podizanje svijesti i afirmaciji prava na dobrovoljni povratak, obezbjeđenje uslova za ostvarivanje prava na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu i dr. stvaranju uslova za održivu egzistenciju, kroz zaposlenje i samozaposlenje, jačanje saradnje svih subjekata uključenih u proces reintegracije povratnika. Razmjena relevantnih informacija za proces reintegracije povratnika između subjekata uključenih u proces reintegracije, kontinuiranom organizovanju obuka u cilju podizanja administrativnih kapaciteta. Ova Strategija dala je dosta dobre rezultate, posebno kada je pitanje rješavanje stambenih potreba raseljenih lica u skladu sa Regionalnim stambenim programom (RHP).¹²

U pogledu procesa izrade, monitoringa i izvještavanja o sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025 u institucionalnom smislu nadležne su sledeće institucije:

⁶ Okvirna konvencija za zaštitu prava manjina. Savjet Evrope. Potpisana 01.02.1995, dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf98>

⁷ Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama

⁸ Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina iz 1992. godine

⁹ Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021-2025

¹⁰ Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine

¹¹ Strategija Crne Gore za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024

¹² Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Direkcija za inkluziju Roma i Egipćana); Romski savjet; Zajednica opština Crne Gore; Savjet djeteta; Zaštitnik ljudskih prava i sloboda; Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Ministarstvo finansija i socijalnog staranje; Uprava za statistiku-MONSTAT; Ministarstvo ekonomskog razvoja; Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava; Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina; Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine; Crveni krst Crne Gore; Ministarstvo javne uprave; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Međunarodne organizacije, Nevladine organizacije.

U Opštini Bar nijesu doneseni dokumenti za period 2022-2024, koji se odnose na socijalnu inkluziju Roma. Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u opštini Bar za period 2020-2022¹³.godine, je istekao.

¹³ Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u opštini Bar, novembar 2019.

3. ANALIZA POLOŽAJA ROMA I EGIPĆANA U OPŠTINI BAR

Opština Bar se nalazi na jugoistočnom dijelu crnogorskog primorja između Skadarskog jezera i Jadranskog mora, odnosno između 41°57'48" i 42°18'36" sjeverne i 18°56'10" i 19°23'20" istočne geografske dužine. Sa pripadajućom vodenom površinom jezera od 128 km² zauzima prostor od 726 km², a površina pod kopnom iznosi 598 km². Centralni dio ovog područja je planina Rumija (sa najvišim vrhom – 1.595 m nadmorske visine). Karakterišu ga prijatna mediteranska klima sa prosječnih 270 sunčanih dana godišnje, on je jedan od najsunčanijih gradova Mediterana. Bar leži na dvije čarobne obale sa 44 km morske obale, od kojih više od 9 km čine plaže, 67 km obale Skadarskog jezera i planinski masiv koji razdvaja ove dvije velike vodene površine.

Kada je riječ o stanovanju i uslovima u kojima žive pripadnici/ce romske i egipćanske populacije, opšte je poznato da su u pitanju objekti i naselja koji su često nedostojni za život čovjeka. U pitanju su naselja koja su i teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo. Veliki broj romskih i egipćanskih domaćinstava u opštini Bar živi u nelegalizovanim objektima, što stvara mnogobrojne dodatne probleme, jer je za ovakve objekte veoma teško obezbijediti podršku u smislu poboljšanja uslova stanovanja i obezbjeđivanja infrastrukture - struje, kanalizacije, asfalta.

Od početka izbjegličke krize, broj izbjeglica koje su dolazile u Crnu Goru mijenjao se u odnosu na situaciju u Regionu. Nakon izbijanja sukoba na prostoru Kosova Crna Gora se suočila sa masovnim prilivom interno raseljenih lica, među kojima je najranjivija bila romska i egipćanska zajednica. Tokom 1998. i 1999. godine, formiraju se i prva neformalna naselja poput naselja Pod Volujicom, naselja Sokolana i naselja Šušanj u opštini Bar.

Interno raseljena lica, koja su pripadnici romske i egipćanske zajednice su posebno ugrožena lica, kako zbog njihove ekonomske situacije, nedostatka obrazovanja i prilika za zapošljenje, tako i zbog nemogućnosti rješavanja statusa zbog nedostatka ličnih dokumenata.

U navedenim naseljima je gotovo nemoguće živjeti. Objekti su izgrađeni od drvenih konstrukcija koji su ispunjeni kartonskim a dijelom limenim oblogama, bez vode i adekvatnog napajanja električnom energijom. Takođe ne postoji putna infrastruktura ni kanalizaciona mreža.

Istraživanje je sprovedenom tokom mjeseca maja, ciljna grupa su bili Romi i njihove porodice, koji su locirani u naseljima: Naselje pod Volujicom, Sokolana, Šušanj, Đuričine vode i Stari Bar.

Romsko naselje pod Volujicom bilo je utočište za doseljenika sa Kosova Polja iz okoline Prištine. Mlađe generacije su rođene u Baru. U stravičnom požaru, koji se desio 15.februara 2024.godine, izgorele su četiri barake u kojima je živjelo oko 40 osoba. Živote su izgubile četiri osobe, B.K. (50), i tri maloljetne osobe S.B. (17), Sž.B (15) i A.B. (11). Od tada je naselje iseljeno, a oko 100 osoba utočište je našlo kod porodice, prijatelja u drugim gradovima Crne Gore, a pojedine porodice žive u kombijima u naselju Šušanj, gdje su locirani u blizini Romskog naselja Šušanj. Anketirano je 15 porodica, koje su sad locirane u naselju Šušanj, koje su napustile Naselje Pod Volujicom, među njima i porodica B.K. (50), koja je stradala u požaru.

Naselje Pod Volujicom je u ranim jutarnjim časovima 15.02.2024. godine, zahvatila vatrena stihija usled koje su četiri osobe tragično izgubile život (dvoje djece i dvije odrasle osobe).

Predstavnici Ministarstva rada i socijalnog staranja u obišli porodice čiji članovi su stradali kao i ostale porodice čiji objekti za stanovanje su zahvaćeni požarom. Prilikom posjete ukazana je urgentna pomoć i uspostavljena koordinacija sa nadležnim institucijama.

Analizom i istraživanjem u naselju Đuričine vode, dolazi se do zaključka da većina populacije živi u objektima tvrde gradnje, od kojih su pojedini neuslovni. Oko 20 porodica, privremeno živi i radi u inostranstvu.

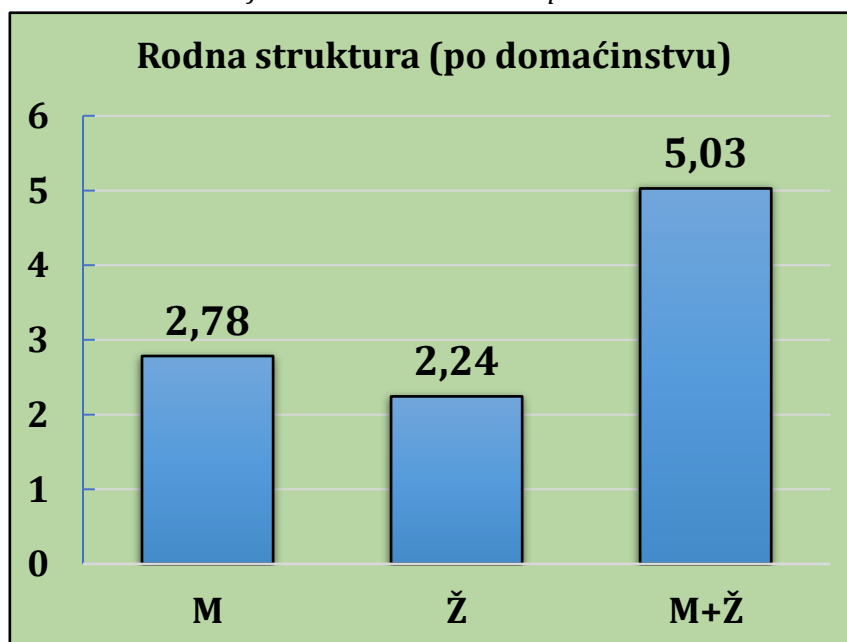
U naselju Stari Bar dvadeset-dvije (22) romske porodice su integrisane u društvo, žive i rade od svog posla i ne žele da se izjašnjavaju kao REA populacija, sebe smatraju crnogorskim državljanima, islamske vjeroispovijesti. Uslovi za život su im standardni, možda i iznad prosjeka, kuće su od tvrde gradnje i urbanizovane. Nemaju potrebu za socijalnom inkluzijom.

Naselje Sokolana pripada neformalnom naselju gdje su smještene REA porodice. Smješteno je 11 porodica, a ista žive u alternativnom smještaju, gdje su neki objekti montažni, a većina je od dasaka, lima i kartona.

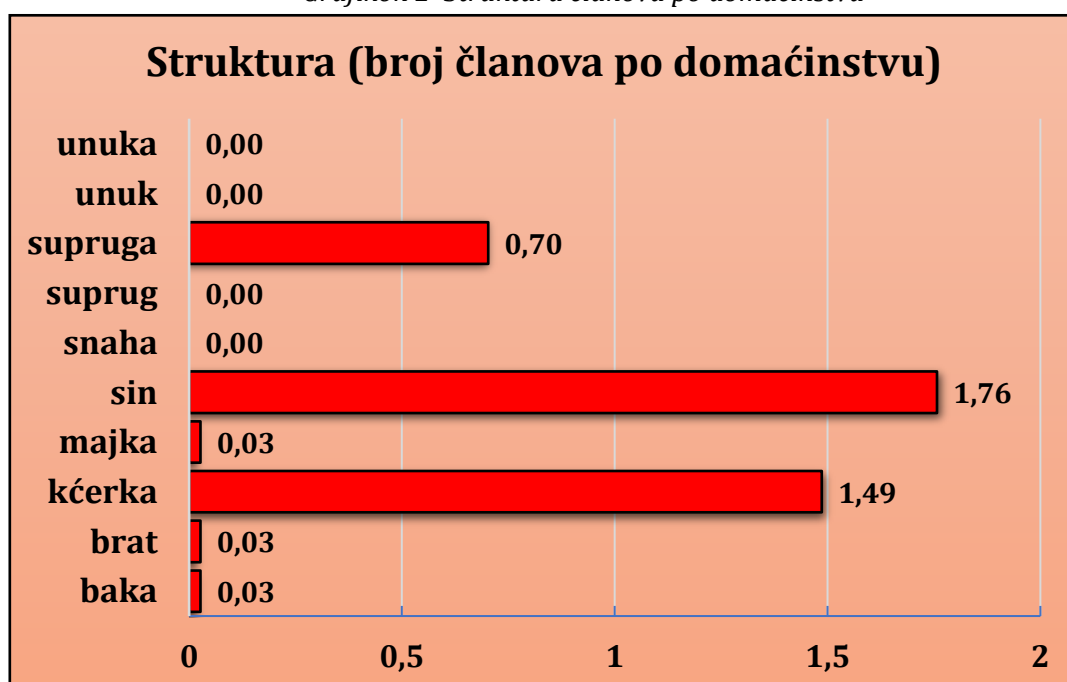
3.1. Rodna struktura domaćinstava

Što se tiče rodne strukture porodica REA populacije koja žive u Baru, nosilac porodice je ujedno i jedini član domaćinstva samo u 2 (dva) slučaja, domaćinstvo od 2 člana, takođe, u 2 (dva slučaja)... Dakle, većina su višečlane, višegeneracijske porodice sa prosjekom 5,03 članova po domaćinstvu, od čega muškog pola 2,78, a ženskog pola 2,24.

Grafikon 1 Rodna struktura po domaćinstvu

Grafikon 2 Struktura članova po domaćinstvu

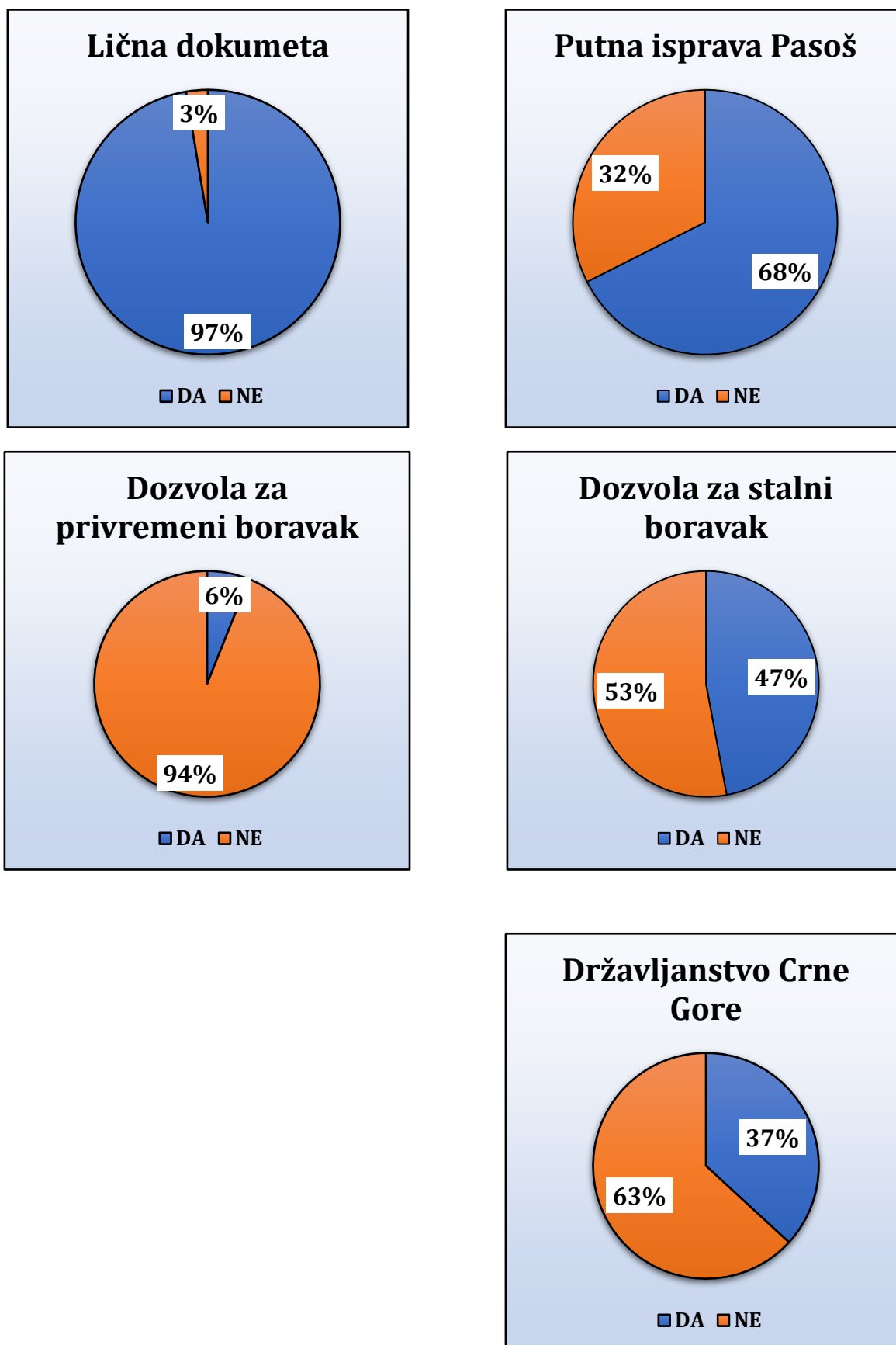

3.2. Pravni status

Crna Gora je bila utočište za doseljenike sa Kosova, pogotovo u periodu do 1999.godine. U oblasti pravnog statusa REA potrebno je prvenstveno ukazati na aktivnosti za rješavanje pravnog statusa interno raseljenih lica sa Kosova (IRL). Pored IRL, domicilni ili članovi porodica IRL, čine najveći dio osoba koje žive u Baru, a u riziku su od apatridije iz razloga što oni ili njihovi roditelji ne mogu da ostvare upis u matične registre u Crnoj Gori ili u državi porijekla. Izmjena i dopuna Zakona o strancima iz 2009. godine Crna Gora je otvorila mogućnost IRL sa Kosova da svoj boravak u Crnoj Gori regulišu kroz privilegovani pristup statusu stranca sa stalnim boravkom. Da bi ostvarili to pravo, IRL su morali da podnesu određeni broj dokumenata, među kojima su i izvodi iz registra rođenih i državljana, kao i putna isprava zemlje porijekla. Kako se radi o višegeneracijskim porodicama, njihova djeca su rođena u Crnoj Gori i ostvaruju ista prava kao crnogorski državljani.

3.2.1. Lična dokumenta

Grafikon 3 Pravni status

3.3. Siromaštvo

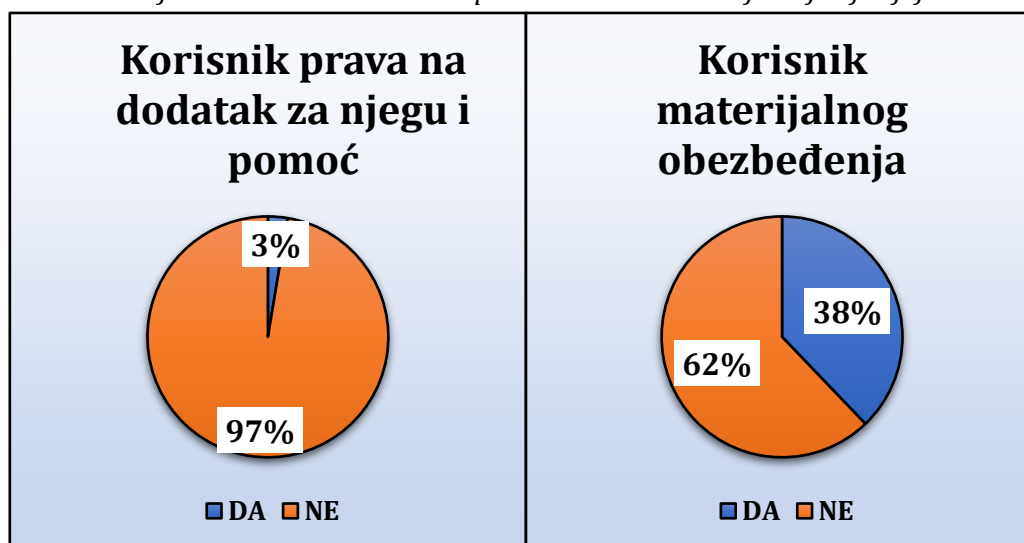
Stopa siromaštva romske i egipćanske zajednice u Baru je mnogo veća nego stopa siromaštva drugih (etničkih) grupa. Materijalne i finansijske prilike romske i egipćanske populacije daleko su teže nego materijalne prilike većinskog stanovništva koje živi u siromaštvu. Nekoliko je uzroka pojave siromaštva: diskriminacija i anticiganizam, neregistrovanost Roma i Egipćana kod Zavoda za zapošljavanje, nizak nivo obrazovanja i slabo razvijene profesionalne vještine i veliki broj članova domaćinstva. Za Rome i Egipćane su aktivnosti u neformalnoj ekonomiji važan i veoma često i jedini izvor prihoda. Socijalna je pomoć jedan od izvora prihoda u značajnom broju domaćinstava. Takođe, dječji dodatak je jedini prihod domaćinstva jer u Crnoj Gori svako dijete ima pravo na dječji dodatak u iznosu od 30 eura po djetetu.

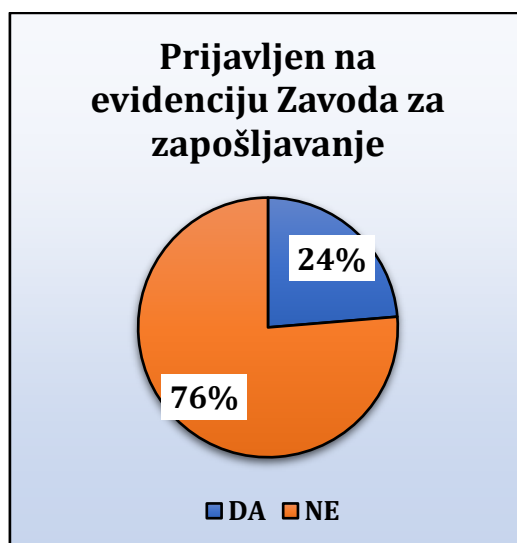
Od ispitanika, niko se nije izjasnio da je korisnik prava na ličnu invalidninu. Korisnika prava na tuđu njegu i pomoć je takođe neznatan i iznosi 3% od ukupnog broja ispitanika.

Kao veliki problem javlja se nezainteresovanost za prijavljivanje na Zavod za zapošljavanje.

Na sledećim grafikonima prikazani su faktori koji opisuju siromaštvo.

Grafikon 4 Porodice korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti

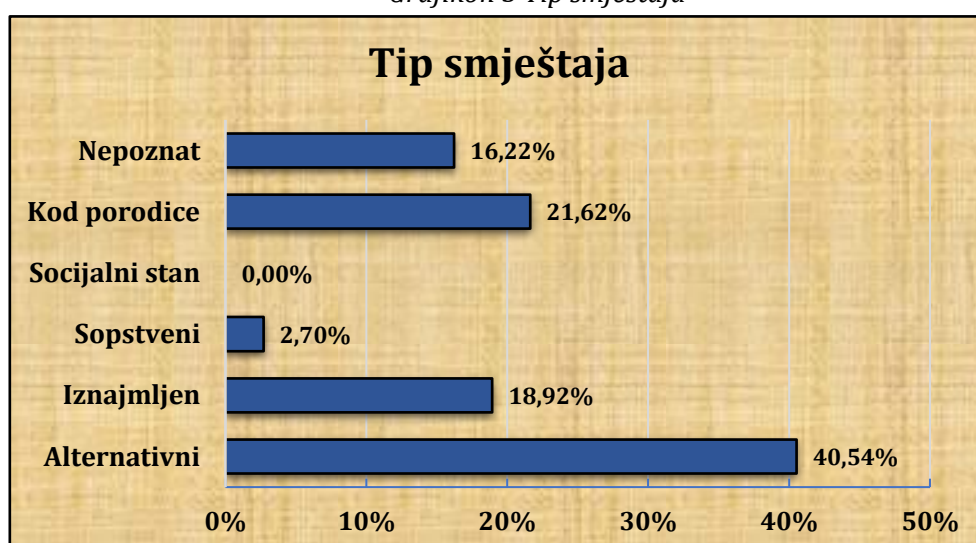

3.3.1. Stanovanje

Samo 3% porodica u Baru koje su obuhvaćene ovim istraživanjem posjeduje sopstveni smještaj, dok 40,54% porodica živi u neuslovnom kolektivnom smještaju. Ostale porodice nemaju sopstveni smještaj.

Grafikon 5 Tip smještaja

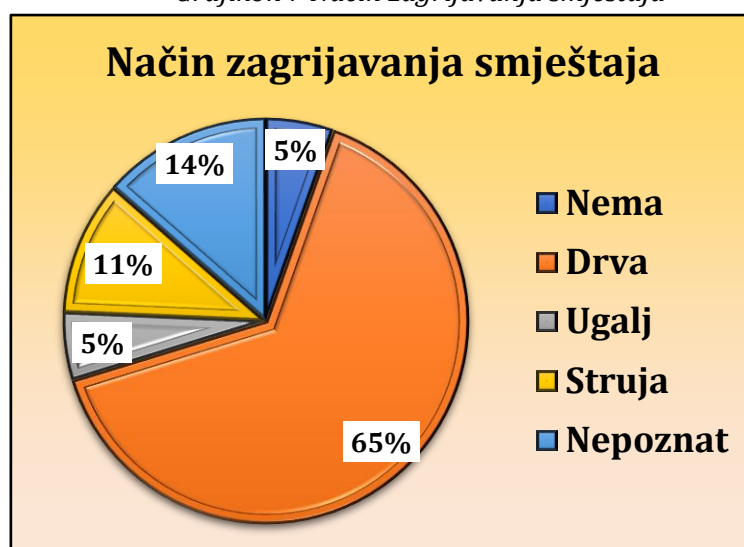
73% porodica Roma koje žive u Baru, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju. Treba posebno naglasiti situaciju šest porodica koje žive i borave trenutno u automobilima i kombiju u naselju Šušanj, a koje su prethodno živjele u naselju pod Volujicom. U prethodnoj tabeli te porodice smo svrstali u najneuslovniju kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.

Grafikon 6 Stanje smještaja

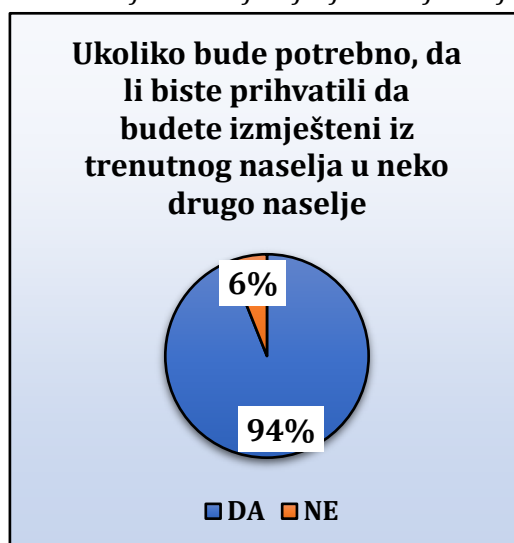
U Baru Romska naselje su bez mreže javne rasvjete, sa samo 8% porodica koje imaju pristup vodi (javna kanalizacija) i 16% koje imaju pristup vodi iz takozvanih bunara. 21% porodica je bez bilo kakvog grijanja.

Grafikon 7 Način zagrijavanja smještaja

Tokom istraživanja ispitanicima je i postavljeno pitanje da li bi, ukoliko bude potrebno, prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje. Na takvo pitanje, 94% ispitanika izjasnio se da bi prihvatili takvu ponudu, dok bi 6% ispitanika istu odbilo.

Grafikon 8 Izjašnjenje o izmještanju

3.4. Obrazovanje

Ovim istraživanjem posebnim Upitnikom evidentirali smo djecu do 15 godina starosti i njihov status po pitanju školskog i predškolskog obrazovanja.

U okviru oblasti inkluzivnog obrazovanja koja je tretirana relevantnim strateškim dokumentom, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025¹⁴, poseban značaj za javnu politiku Roma i Egipćana se odnosi na:

- Obezbjedenje dostupnosti i pravičnost obrazovanja za svu djecu zajedno sa vršnjacima kroz neophodnu međusektorsku podršku;
- Osiguranje jednakosti i kontinuiteta inkluzivnog obrazovanja kroz uspješnu saradnju unutar i između sektora i tranziciju sa jednog nivoa obrazovanja na sljedeći i
- Unapređenje kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja kroz jačanje školskih politika, kulture i prakse.

U Opštini Bar oko 70% romske i egipćanske djece pohađa osnovno obrazovanje, dok predškolsko obrazovanje nije tako zastupljeno tj svega 6% djece predškolskog uzrasta (1-6 godina) pohađa predškolske ustanove. (Prikaz na grafikonima)

Takođe, uočeno je da se djeca služe crnogorskim jezikom i da su dobrog zdravstvenog stanja.

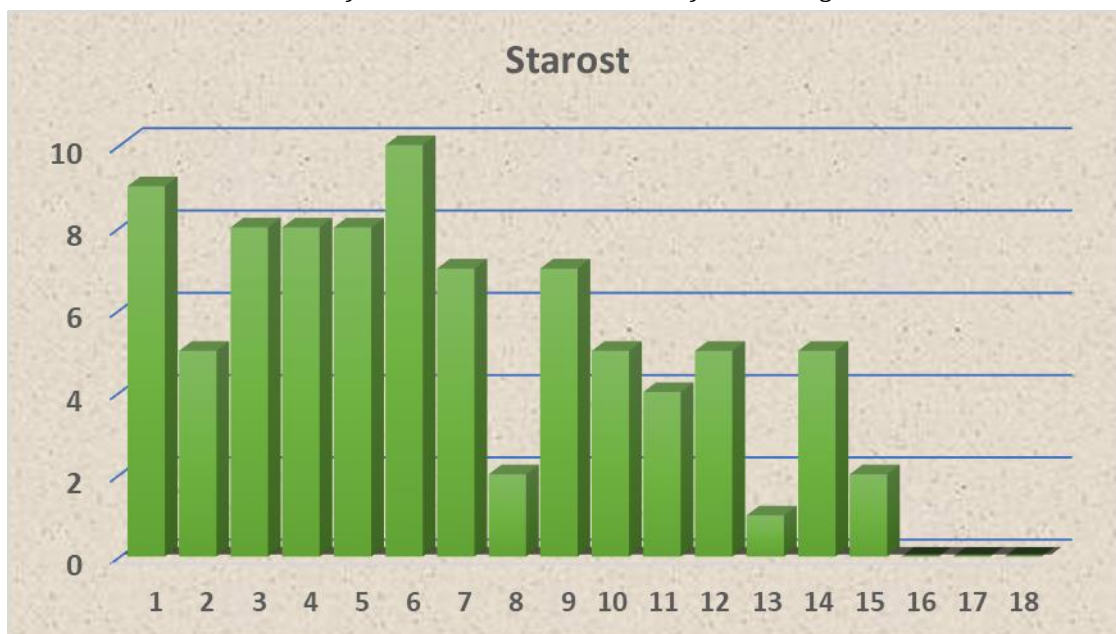
Djeca koja ne pohađaju školu su većinom iz Naselja Pod Volujicom, kao i dio djece iz naselja Šušanj, gdje dominira populacija sa Kosova.

3.4.1. Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina

Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina data je u sljedećem dijagramu. Uočavamo da je najviše djece sa 6 godina starosti.

¹⁴ Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025

Grafikon 9 Starosna struktura djece do 15 godina

3.4.2. Osnovno i predškolsko obrazovanje

Prethodni dijagram koji se odnosio na starosnu strukturu djece do 15 godina pokazuje i uzročno posledičnu vezu sa osnovnim obrazovanjem i koliko razreda škole je završilo.

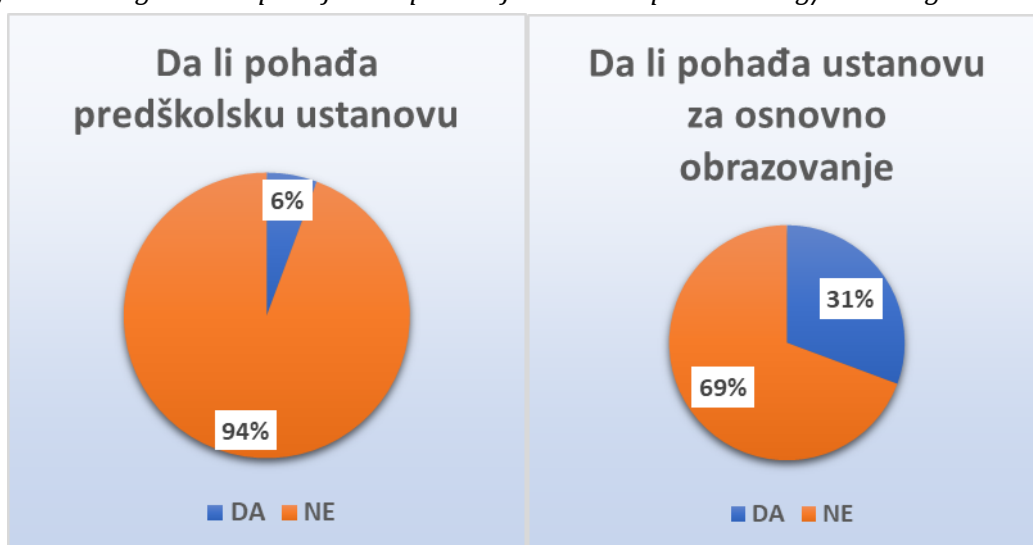
Grafikon 10 Broj razreda osnovnog obrazovanja

Kako djeca do 6 godina ne pohađaju osnovno obrazovanje, uočeno je da nijesu pohađali predškolske ustanove, tj u veoma malom procentu.

Na pitanja „Da li dijete pohađa predškolsku ustanovu ili ustanovu za osnovno obrazovanje? odgovoreno je kako slijedi na dijagramima:

Grafikon 11 Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja

3.4.3. Maternji jezik

Većina djece govori crnogorski jezik, a za maternji smatraju albanski jezik. Kako su djeca rođena u Crnoj Gori, njihovi roditelji smatraju da treba da znaju crnogorski jezik služe se sa njim u svakodnevnom životu.

Na pitanje „Da li se dijete pored maternjeg, služi i crnogorskim jezikom?“ odgovor slijedi na grafikonu ispod.

Grafikon 12 Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom

3.4.4. Zdravlje

Članom 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti¹⁵ jasno je propisano da su prilikom ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu svi građani jednaki, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, rodni

¹⁵ Zakona o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list CG", br. 3/2016, 39/2016, 2/2017, 44/2018, 24/2019 i 82/2020)

identitet, seksualnu orijentaciju, starosnu dob, invaliditet, jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo.

Od ukupnog broja ispitanika 5% djece romske i egipćanske populacije ima zdravstvene probleme, a roditelji smatraju da zbog vrste bolesti, ne pohađaju obrazovne ustanove. Treba istaći da se roditelji nijesu žalili na zdravstvene usluge.

Grafikon 13 Odgovori na pitanje da li djeca imaju zdravstvenih smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti

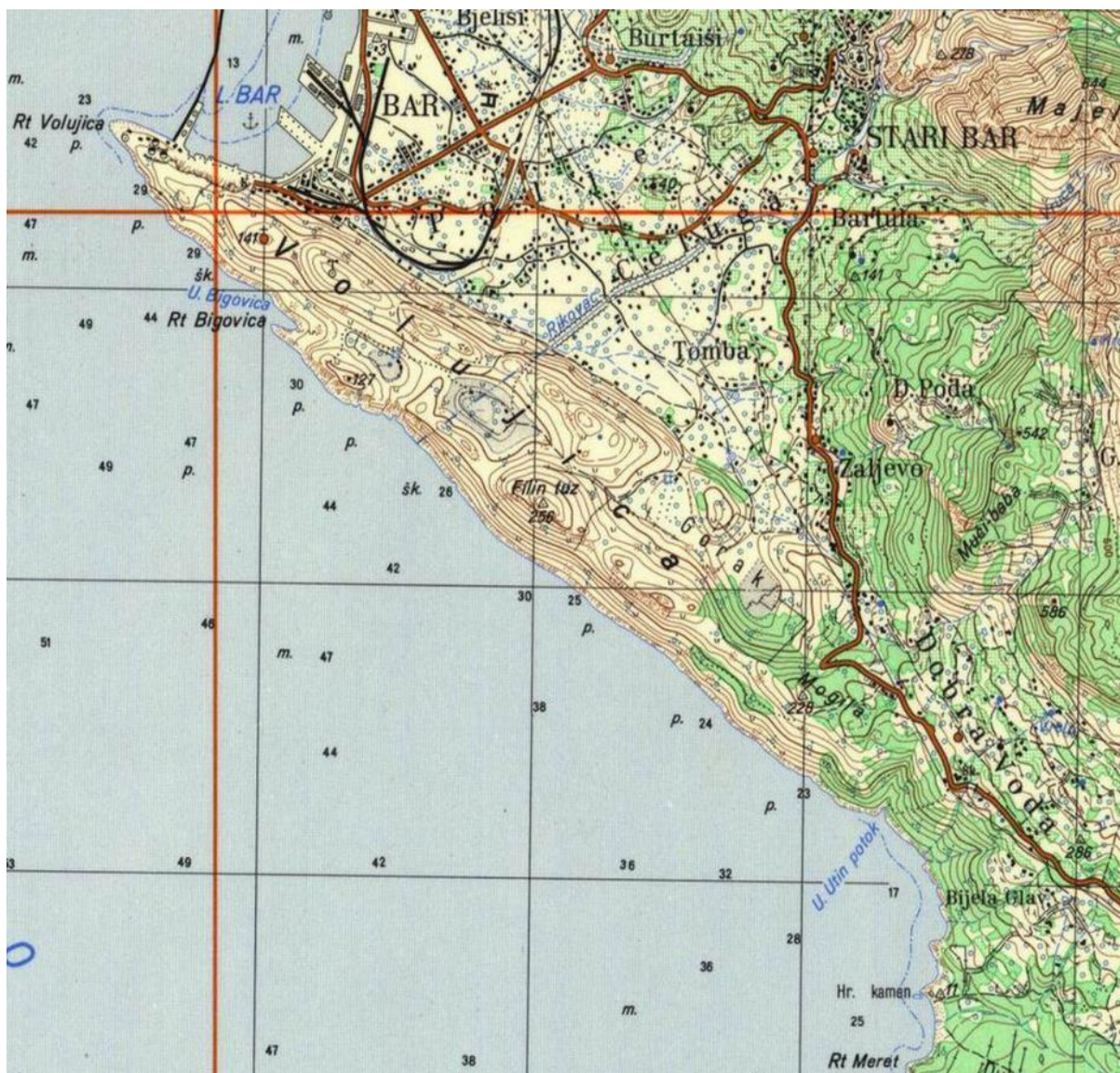
4. ANALIZA USLOVA STANOVANJA ROMA I EGIPĆANA PO NASELJIMA U OPŠTINI BAR

Kada je riječ o stanovanju i uslovima u kojima žive pripadnici/ce romske i egipćanske populacije, opšte je poznato da su u pitanju objekti i naselja koji su često nedostojni za život čovjeka. U pitanju su naselja koja su i teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo.

Istraživanjem su obuhvaćena sledeća naselja:

1. Naselje „Pod Volujicom“
2. Naselje „Šušanj“
3. Naselje „Sokolana“
4. Naselje „Đuričine vode“- Sutomore

4.1. Naselje „Pod Volujicom“

Volujica se nalazi između mora i barskog polja, tačnije tamo gdje je luka. Zapravo, luke ne bi bilo da nije Volujice koja je štiti od vjetra i otvorenog mora. Možemo reći da je ovo brdo zaslužno, ne samo za izgradnju luke, već i za razvoj Bara.

Dugačka je 8 km – od rta Volujica i malenog poluostrva koji zatvara barski zaliv do naselja Dobra Voda, a široka u prosjeku 1 km. Najviši vrh se zove Filin Tuz i nalazi se na 256 m.n.v.

O porijeklu imena postoje dvije teorije. Njeni oštri rtovi i grebeni bili su pogubni za mnoge brodove, te se pretpostavlja da naziv Volujica potiče od riječi val, odnosno talas. Druga teorija, koju Barani češće pominju, se odnosi na stari naziv *Volovica*, po ispaši goveda na njenim padinama.¹⁶

U neformalnom naselju „Pod Volujicom“ prije tragedije živjelo je oko 100 članova. Na lokalitetu koji je zahvaćen požarom, živjele su četiri porodice sa blizu 30 članova.

Slika sa mjesta nesreće¹⁷

Kako je istraživanje realizovano u maju mjesecu, tri mjeseca nakon tragedije i požara, na terenu nijesu našli nijednu porodicu, jer su se svi iselili iz naselja, migrirali kod porodice i prijatelja u drugim crnogorskim gradovima, a jedan dio njih se locirao u naselju „Šušanj“, žive u alternativnom smještaju ili u kombijima i autima.

Sledeće fotografije su nastale tokom obilaska terena sredinom mjeseca maja 2024. godine.

¹⁶ [Volujica – brdo koje grli Bar | Share Montenegro](#)

¹⁷ [Tragedija u Baru: Nesreća koja je čekala da se desi \(vijesti.me\)](#)

4.2. Naselje „Šušanj“

Šušanj je romsko naselje koje se nalazi u istoimenom naselju, koje je poznato kao atraktivno turističko mjesto u Baru. Ovo naselje ima bogatu istoriju i kulturu, ali se suočava sa brojnim izazovima, kao što su neadekvatni uslovi stanovanja, nezaposlenost, siromaštvo i diskriminacija. Lokalne vlasti i organizacije civilnog društva često sarađuju kako bi unapredile uslove života za romsku zajednicu u Šušnju.

U neformalnom naselju Šušanj živi 88 osoba romske populacije, od čega domicilnih 48, a doseljenih iz naselja Pod Volujicom 40. Ukupno 17 porodica. Šest porodica živi u kombiju ili automobilu iz naselja Pod Volujicom.

4.2.1. Socijalni status porodica

Socijalni status porodica prikazan je kroz ostvarivanje socijalnih prava, prihoda i stanovanja.

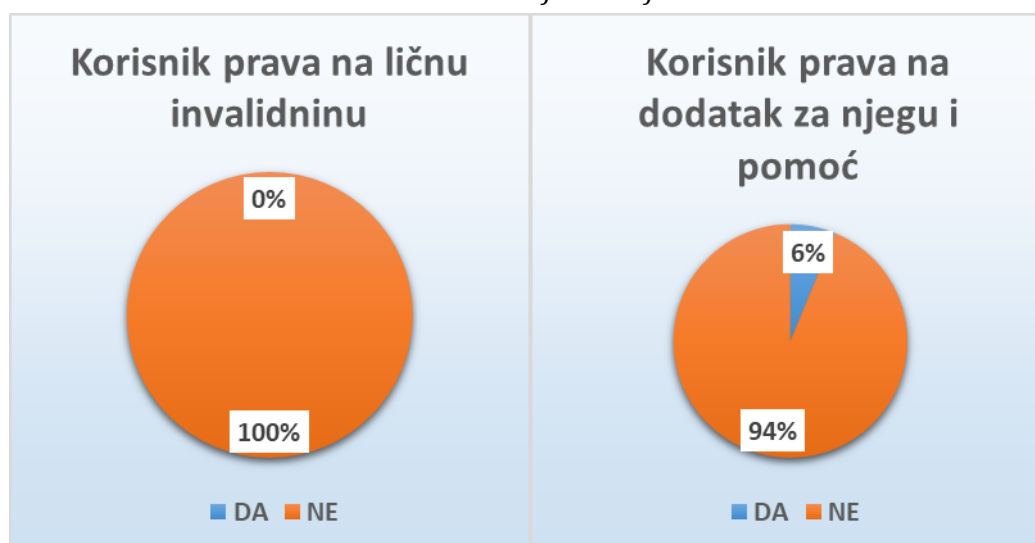
Prava socijalne zaštite

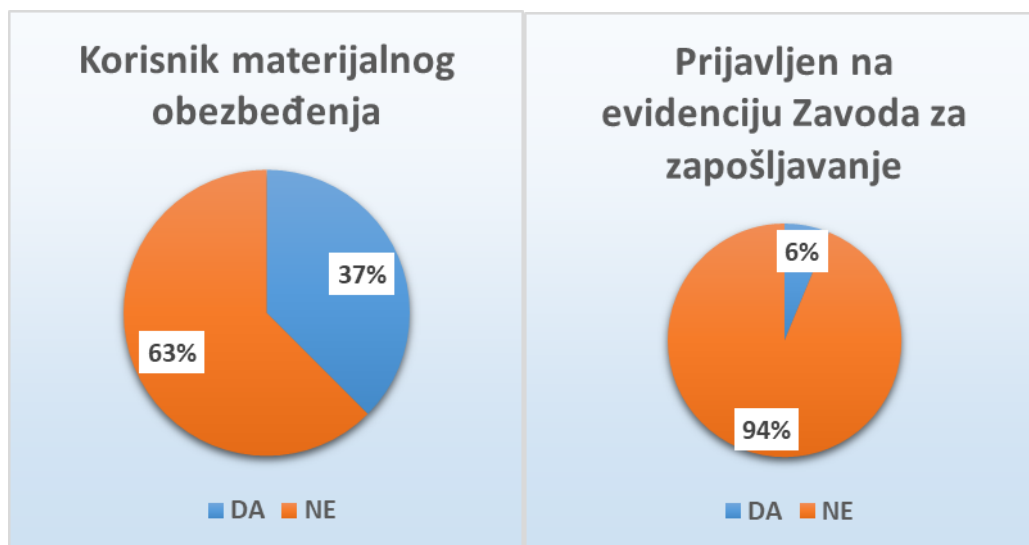
Tabelarnim prikazom dat je broj porodica korisnika prava socijalne zaštite, dok je dijagramima prikazan % (procenat) porodica koja ostvaruju prava socijalne zaštite u odnosu na ukupan broj porodica lociran u neformalnom naselju Šušanj.

	Naselje Šušanj
Korisnik prava na ličnu invalidninu	0/16
Korisnik prava na dodatak za njegu i pomoć	1/16
Korisnik materijalnog obezbjeđenja	6/16
Prijavljen na evidenciju Zavoda za zapošljavanje	1/16

Tabela 1 Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Šušanj

Grafikon 14 Korisnici prava socijalne zaštite i Grafikon 15 Prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje u naselju Šušanj

Lična dokumenta

Većina nosioca porodice iz ovog romskog naselja su sa Kosova. Žive u višegeneracijskim porodicama. Većina se doselila 1999. godine u Crnu Goru. Kombinovani mobilni biometrijski timovi MUP-a Crne Gore i MUP-a-Agencije za civilnu registraciju Kosova od maja 2014. godine intenzivno pružaju pravnu i praktičnu pomoć IRL¹⁸ sa Kosova koja borave u Crnoj Gori. Uz podršku UNHCR-a i OEBS-a, organizovane su 22 posjete mobilnog tima MUP-a Kosova Crnoj Gori. Djeca su rođena u Crnoj Gori.

Grafikon ispod potvrđuje činjenicu da je većina nosioca porodice porijeklom sa Kosova i da jedan nosilac porodice nema uređen status.

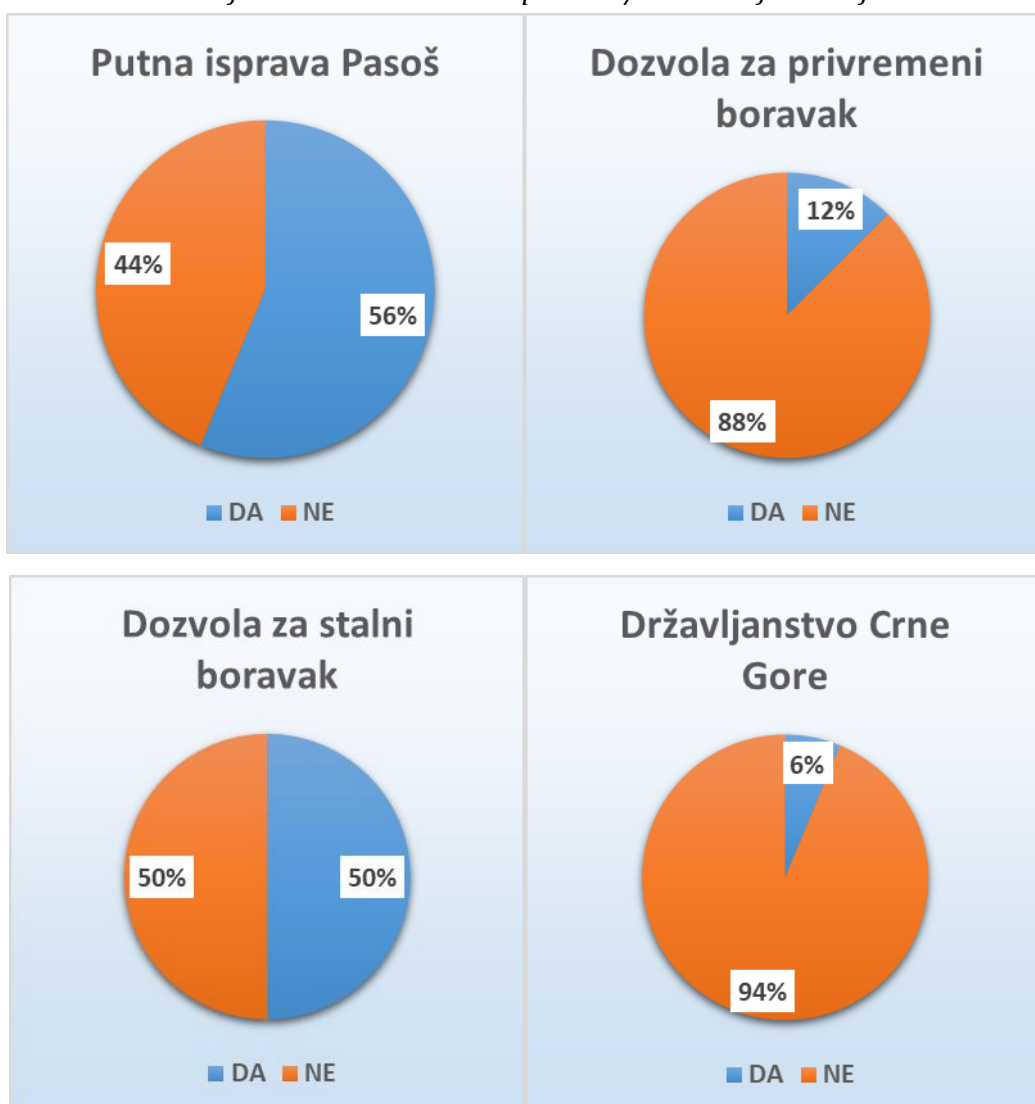
Grafikon 16 Zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju

Kada su u pitanju putne isprave i dozvole za boravak, kao i državljanstvo, prikaz stanja slijedi na grafikonima ispod.

¹⁸ Interno raseljena lica

Grafikon 17 Pravni status ispitanika/ca u naselju Šušanj

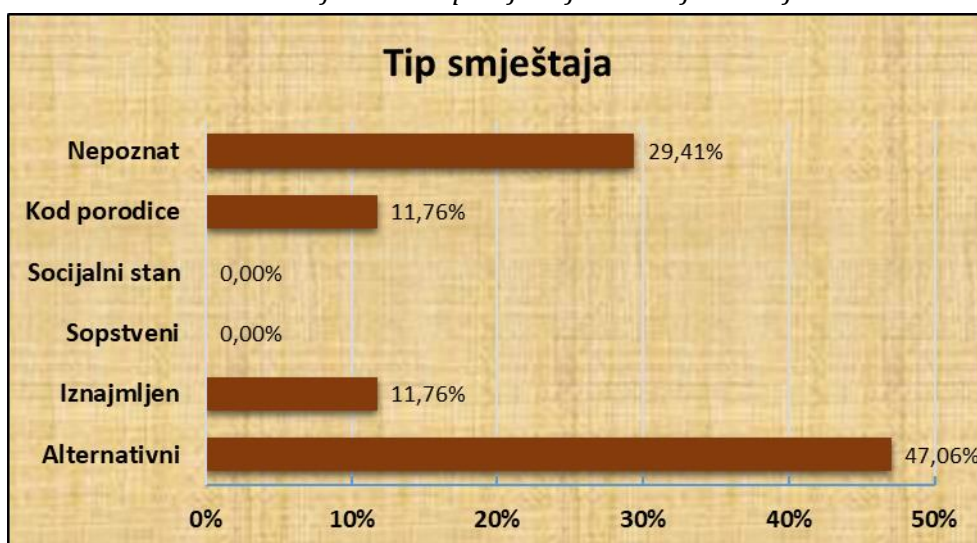
Prihodi

Niko od ispitanika se nije izjasnio da je u radnom odnosu i da ima druga primanja, osim socijalnih davanja.

4.2.2. Stanovanje

Porodice u naselju Šušanj koje su obuhvaćene ovim istraživanjem ne posjeduju sopstveni smještaj, dok 47,06% porodica živi u neuslovnom kolektivnom smještaju. Ostale porodice nemaju sopstveni smještaj.

Grafikon 18 Tip smještaja u naselju Šušanj

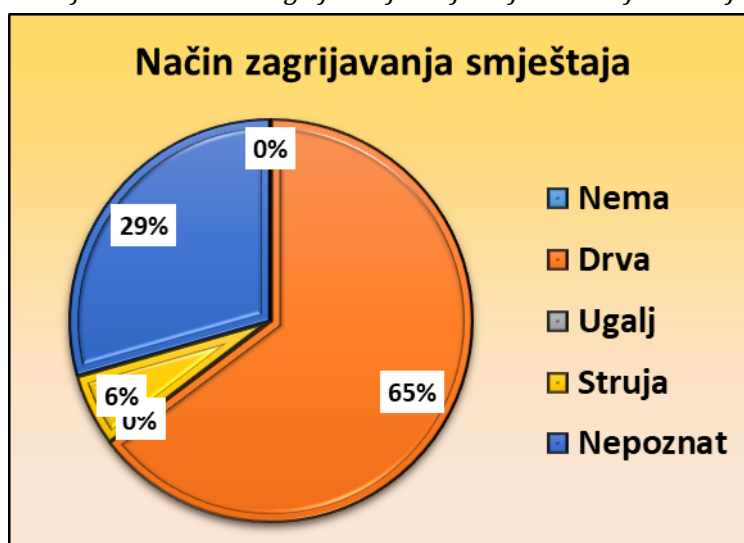
70,3% porodica Roma koje žive u ovom naselju, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju. Treba posebno naglasiti situaciju šest porodica koje žive i borave trenutno u automobilima i kombiju u naselju Šušanj, a koje su prethodno živjele u naselju pod Volujicom. U prethodnoj tabeli te porodice smo svrstali u najneuslovniju kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.

Grafikon 19 Stanje smještaja u naselju Šušanj

U Šušnju su bez mreže javne rasvjete, koje imaju pristup vodi. 29% porodica je bez bilo kakvog grijanja.

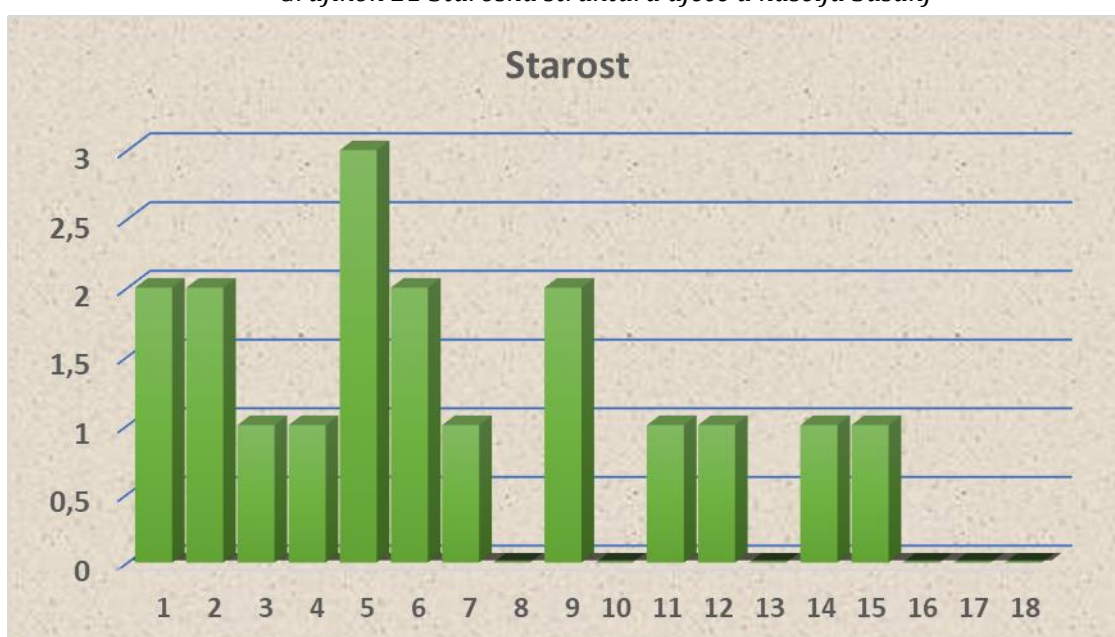
Grafikon 20 Način zagrijavanja smještaja u naselju Šušanj

4.2.3. Status djece

Osamnestoro djece do 15 godina boravi na otvorenom i spava u automobilima tipa kombi. Starosna struktura navedene djece data je na grafikonu ispod.

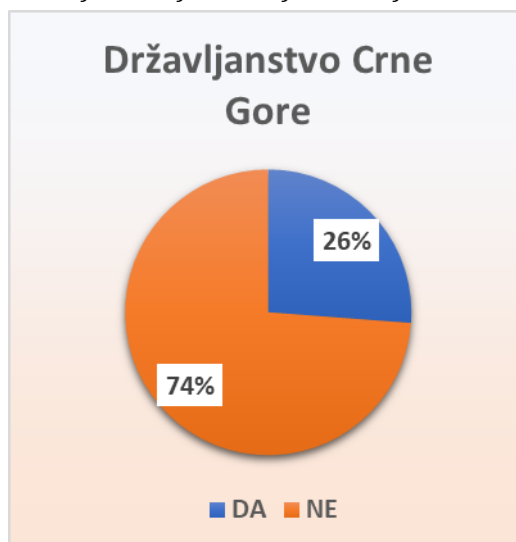
Grafikon 21 Starosna struktura djece u naselju Šušanj

Ukupan broj djece u ovom naselju je 42, što čini 47,7%, od ukupnog broja ove populacije smještene na lokalitetu Šušanj. Starosna struktura ukupnog broja djece data je u grafikonu koji slijedi.

Državljanstvo Crne Gore posjeduje 11(jedanaestoro) djece. Procentualni iznos slijedi na grafikonu ispod.

Grafikon 22 Posjedovanje državljanstva djece u naselju Šušanj

Samo 1 (jedno) dijete pohađa predškolsku ustanovu, a 6 (šestoro) djece pohađa ustanovu osnovnog obrazovanja.

Grafikon 23 Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Šušanj

Šesnaestoro (16) djece se pored maternjeg jezika služi i crnogorskim jezikom.

Što se tiče zdravstvenog statusa djece, nijedno dijete po izjašnjenju roditelja nema zdravstvenih problema, koja bi im bila smetnja za školovanje ili funkcionisanje.

Navedene tvrdnje prikazane su na sledećim dijagramima.

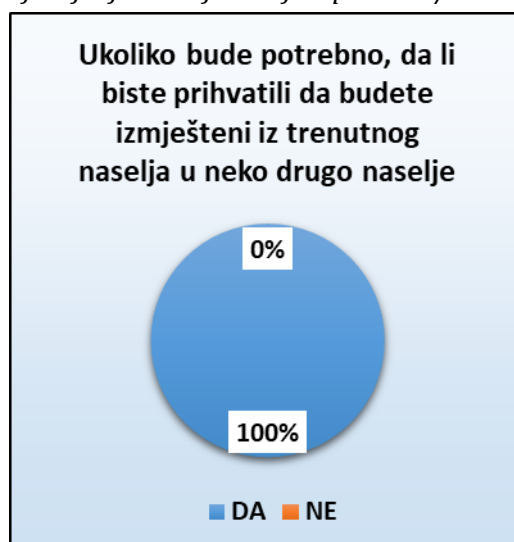
Grafikon 24 Odgovori na pitanja da li se djeca služe crnogorskim jezikom i Grafikon 25 Odgovori na pitanje da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju Šušanj

4.2.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“

Tokom istraživanja ispitanicima je i postavljeno pitanje da li bi, ukoliko bude potrebno, prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje. Na takvo pitanje, 100% ispitanika izjasnio se da bi prihvatili takvu ponudu.

Grafikon 26 Izjašnjenje o izmješteniju ispitanika/ca iz naselja Šušanj

4.3. Naselje „Sokolana“

Sokolana je neformalno romsko naselje u Baru. Porodice žive uglavnom u drvenim i limenim objektima, imaju pristup vodi i struji, dok nemaju pristupa komunalnoj infrastrukturi (odlaganje i odvoz otpada).

U ovom naselju živi 60 osoba romske populacije, ili 11 porodica.

4.3.1. Socijalni status porodica

Socijalni status porodica prikazan je kroz ostvarivanje socijalnih prava, prihoda i stanovanja.

Prava socijalne zaštite

Tabelarnim prikazom dat je broj porodica korisnika prava socijalne zaštite, dok je dijagramima prikazan % (procenat) porodica koja ostvaruju prava socijalne zaštite u odnosu na ukupan broj porodica lociran u neformalnom naselju Sokolana.

Grafikon 27 Korisnici prava socijalne zaštite u naselju Sokolana

Tabela 2 Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Sokolana

Broj članova porodice	
1 član	0
2 člana	1
2 do 4 člana	3
5 do 8 članova	7
Više od 8 članova	1
Ukupno u Naselje Sokolana 11	

Lična dokumenta

Većina nosioca porodice iz ovog romskog naselja su sa Kosova. Žive u višegeneracijskim porodicama. Većina se doselila 1999. godine u Crnu Goru. Kombinovani mobilni biometrijski timovi MUP-a Crne Gore i MUP-a-Agencije za civilnu registraciju Kosova od maja 2014. godine intenzivno pružaju pravnu i praktičnu pomoć IRL¹⁹ sa Kosova koja borave u Crnoj Gori. Uz podršku UNHCR-a i OEBS-a, organizovane su 22 posjete mobilnog tima MUP-a Kosova Crnoj Gori. Djeca su rođena u Crnoj Gori.

Grafikon ispod potvrđuje činjenicu da je većina nosioca porodice porijeklom sa Kosova.

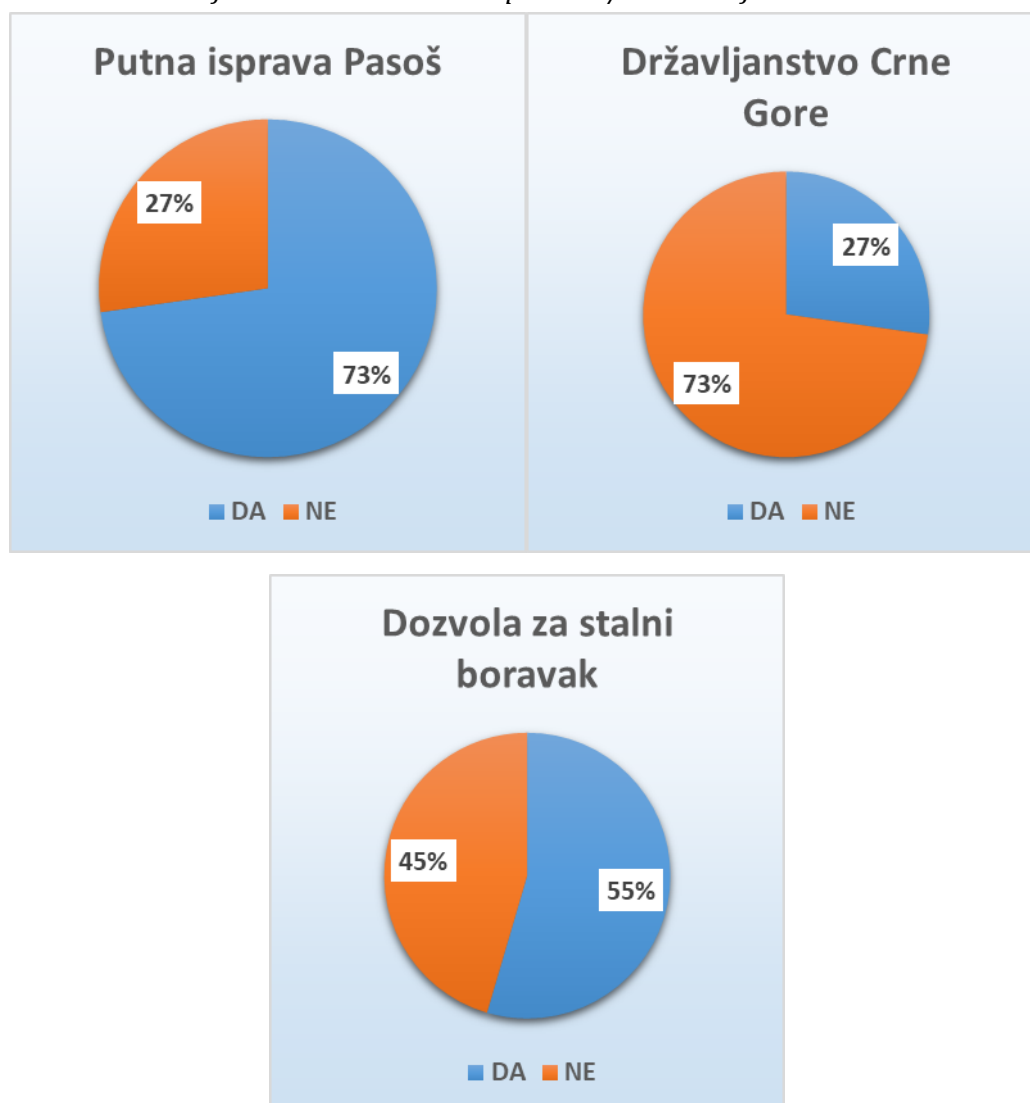
¹⁹ Interno raseljena lica

Grafikon 28 zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju Sokolana

Kada su u pitanju putne isprave i dozvole za boravak, kao i državljanstvo, prikaz stanja slijedi na grafikonima ispod.

Grafikon 29 Pravni status ispitanika/ca u naselju Sokolana

Prihodi

U naselju Sokolana od 11 porodica 3 porodice ostvaruje pravo na materijalno obezbjeđenje porodice i tri nosioca domaćinstva su u radnom odnosu i primaju platu u iznosu od 450 eura. Jedan ispitanik ima platu 600 e.

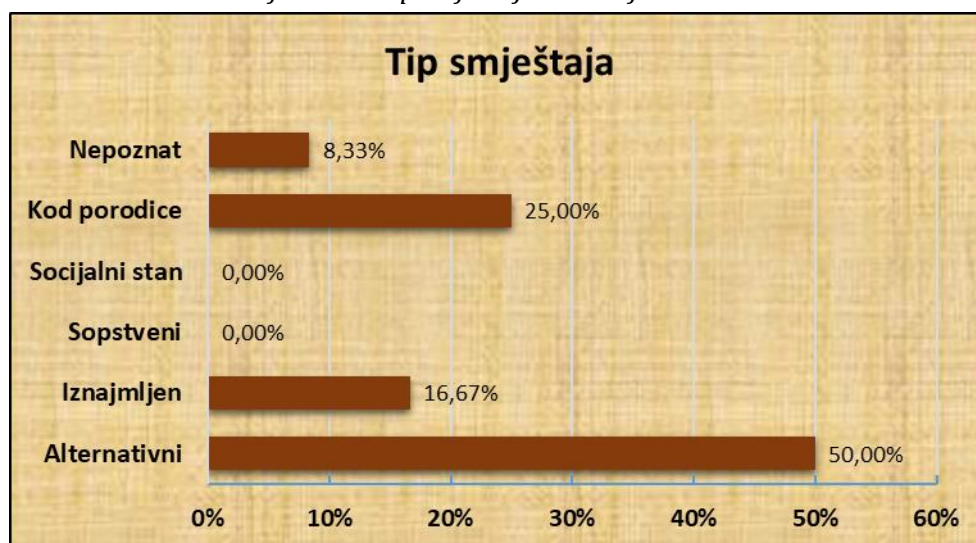
Tabela 3 Mjesečna primanja ispitanika/ca u naselju Sokolana

	Naselje Sokolana
Do 450 evra	(6 od 11 porodica) 54%
Od 450 do 814 evra	(1 od 11) 9,09%
Od 814 evra i više	

4.3.2. Stanovanje

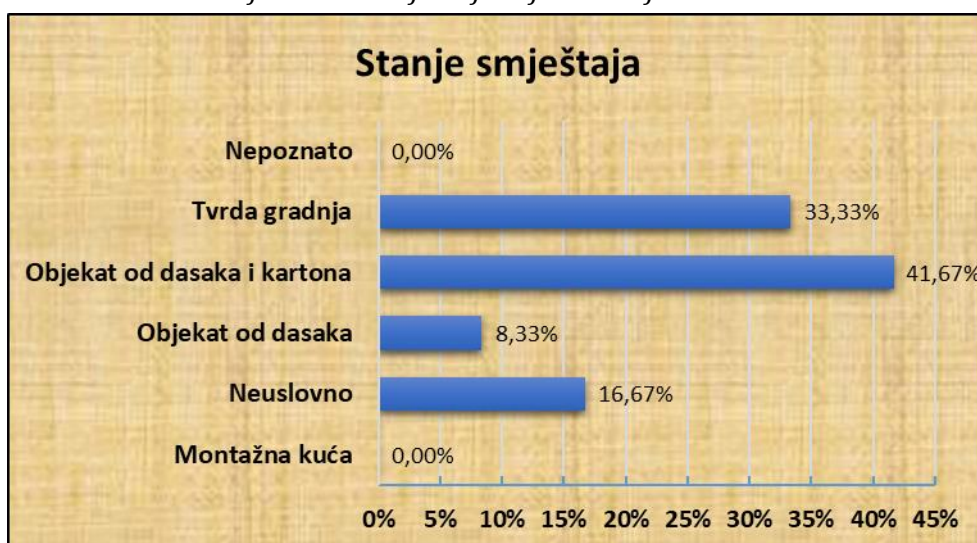
Porodice u naselju Sokolana koje su obuhvaćene ovim istraživanjem ne posjeduju sopstveni smještaj, tj. 100% porodica živi u neuslovnom kolektivnom smještaju. Ostale porodice nemaju sopstveni smještaj.

Grafikon 30 Tip smještaja u naselju Sokolana

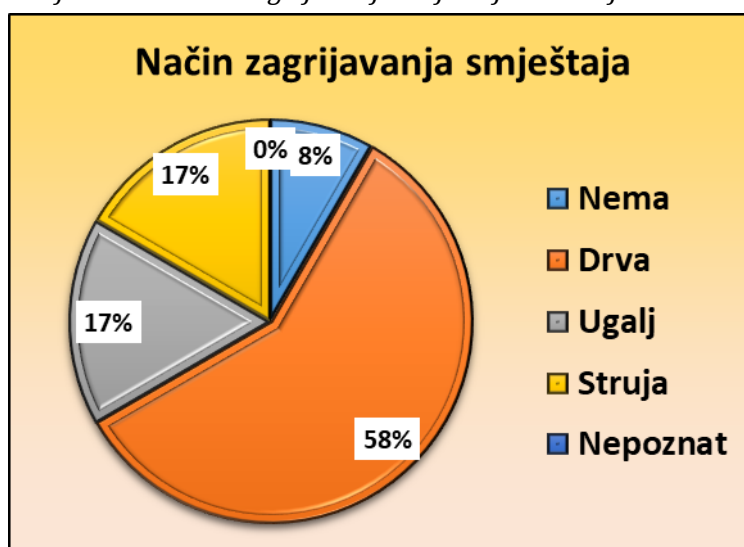
70,3% porodica Roma koje žive u ovom naselju, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju. U prethodnoj tabeli te porodice smo svrstali u najneuslovniju kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.

Grafikon 31 Stanje smještaja u naselju Sokolana

U Sokolani su bez mreže javne rasvjete, koje imaju pristup vodi. 8% porodica je bez bilo kakvog grijanja.

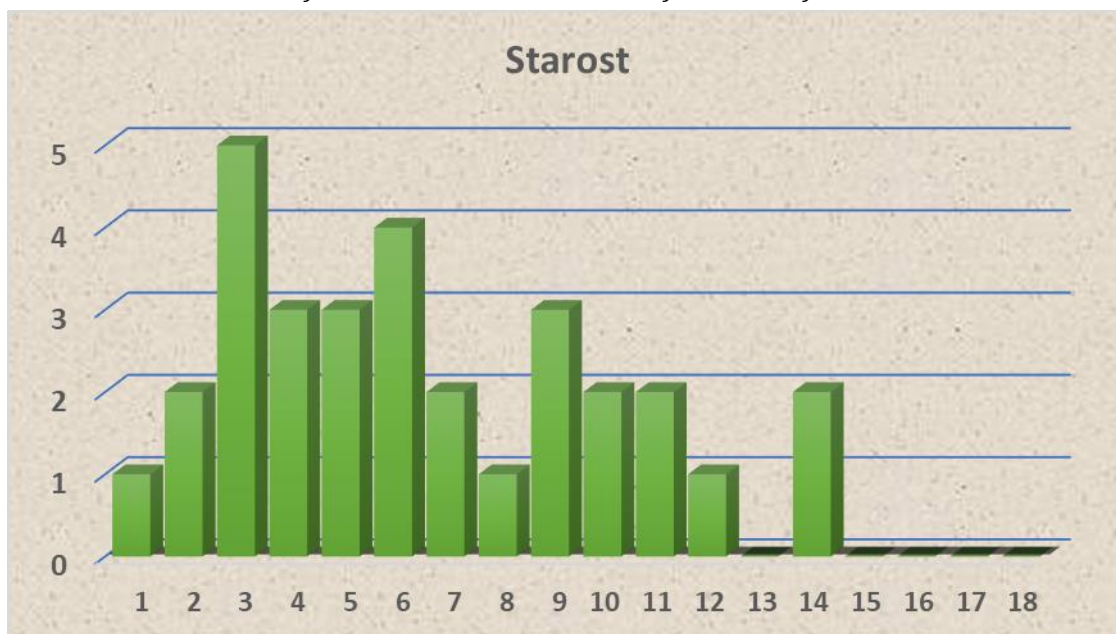
Grafikon 32 Način zagrijavanja smještaja u naselju Sokolana

4.3.3. Status djece

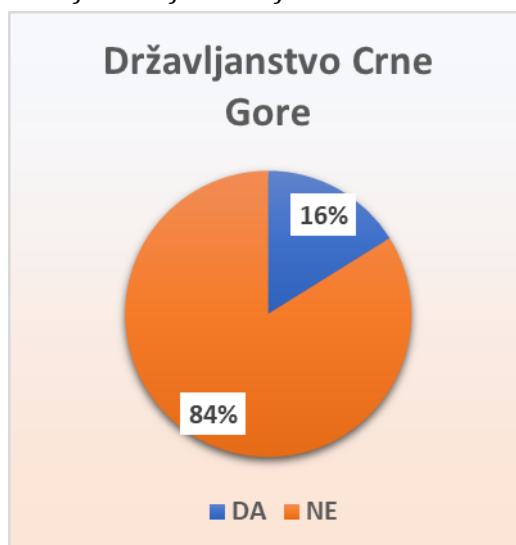
Ukupan broj djece u ovom naselju je 31, što čini preko polovine ukupne populacije Roma ili 51,6%, od ukupnog broja ove populacije smještene na lokalitetu Sokolana. Starosna struktura ukupnog broja djece data je u grafikonu koji slijedi.

Grafikon 33 Starosna struktura djece u naselju Sokolana

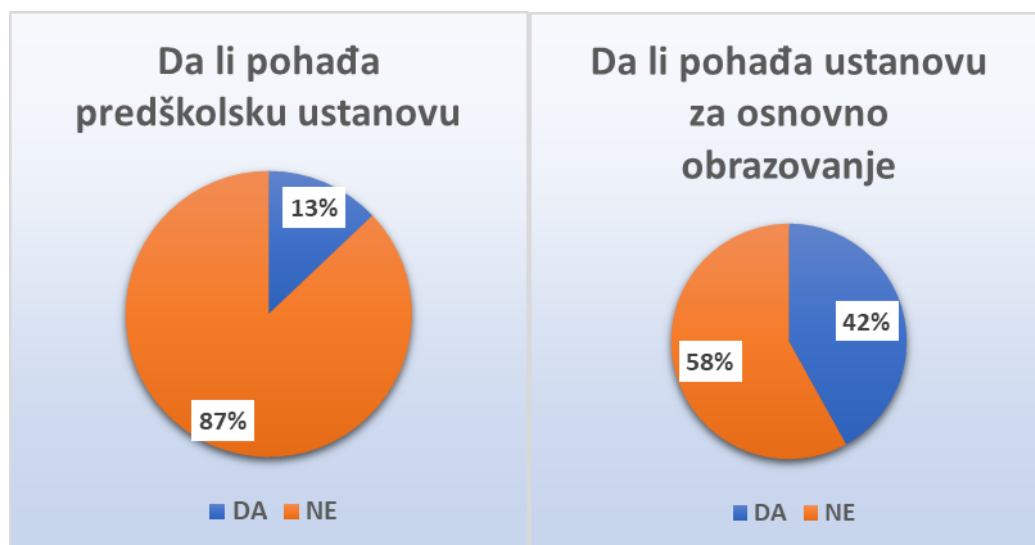
Državljanstvo Crne Gore posjeduje 5(petoro) djece. Procentualni iznos slijedi na grafikonu ispod.

Grafikon 34 Posjedovanje državljanstva Crne Gore u naselju Sokolana

Četvoro (4) pohađa predškolsku ustanovu, a trinaestoro (13) djece pohađa ustanovu osnovnog obrazovanja.

Grafikon 35 Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Sokolana

Dvadesetčetvoro (24) djece se pored maternjeg jezika služi i crnogorskim jezikom.

Što se tiče zdravstvenog statusa djece, jedno dijete po izjašnjenju roditelja ima zdravstvenih problema, koja bi im bila smetnja za školovanje ili funkcionisanje.

Navedene tvrdnje prikazane su na sledećim dijagramima.

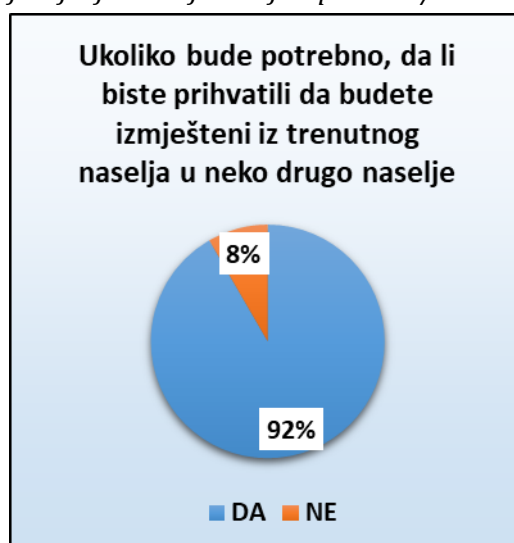
Grafikon 36 Odgovori na pitanja da li se djeca služe crnogorskim jezikom i Grafikon 37 odgovori na pitanje da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevni aktivnosti u naselju

4.3.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“

U naselju Sokolana od 12 ispitanika nosioca domaćinstva njih 11 se izjasnilo da bi rado prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje.

Grafikon 38 Izjašnjenje o izmješteniju ispitanika/ca u naselju Sokolana

4.4. Naselje „Đuričine vode“

Đuričine vode su naselje u Sutomoru. Pripada urbanizovanim tipovima naselja. Romske porodice žive u objektima tvrde gradnje. Imaju pristup komunalnoj i saobraćajnoj infrastrukturi. Žive kao višegeneracijske porodice. U ovom naselju je locirano oko 20 porodica koje rade i povremeno i privremeno žive u inostranstvu.

Istraživanjem su anketirane 8 porodica ili 41 osoba.

4.4.1. Socijalni status porodica

Socijalni status porodica prikazan je kroz ostvarivanje socijalnih prava, prihoda i stanovanja.

4.4.1.1. Prava socijalne zaštite

Tabelarnim prikazom dat je broj porodica korisnika prava socijalne zaštite, dok je dijagramima prikazan % (procenat) porodica koja ostvaruju prava socijalne zaštite u odnosu na ukupan broj porodica lociran u neformalnom naselju Đuričine vode.

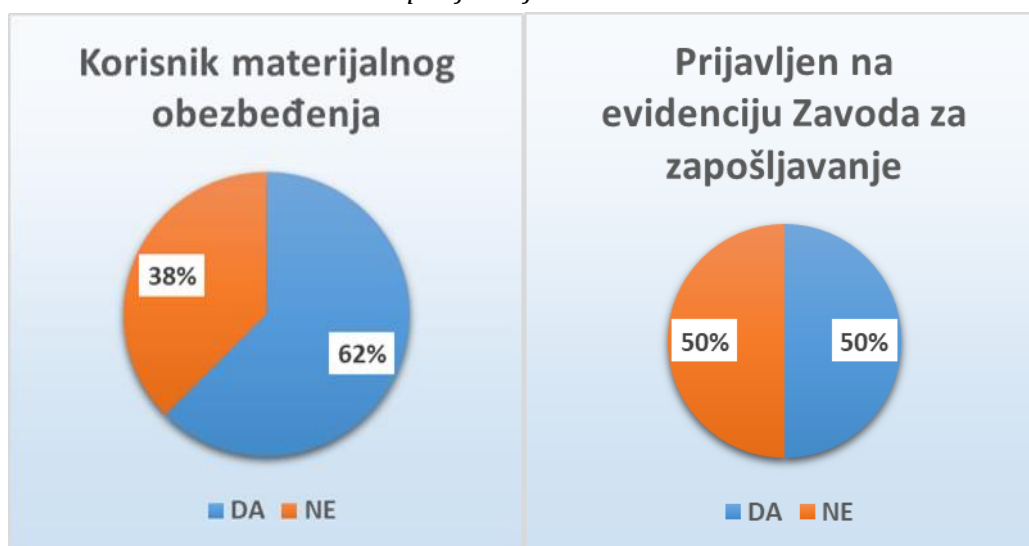
Broj članova porodice	
1 član	1
2 člana	0
2 do 4 člana	1
5 do 8 članova	3
Više od 8 članova	2
Ukupno u Naselje Đuričine vode 8	

Tabela 4 Broj porodica korisnika prava socijalne zaštite u naselju Đuričine vode

U naselju Đuričine vode od 8 porodica 5 porodica ostvaruje pravo na materijalno obezbjeđenje porodice.

Niko od ispitanika se nije izjasnio da je u radnom odnosu i da ima druga primanja.

Grafikon 39 Korisnici prava socijalne zaštite i Grafikon 40 status ispitanika/ca na Zavodu za zapošljavanje Crne Gore

4.4.1.2. Lična dokumenta

Svi nosioci porodice iz ovog romskog naselja rođeni u Crnoj Gori.

Kada su u pitanju putne isprave i dozvole za boravak, kao i državljanstvo, funkcionišu i ostvaruju sva prava kao državljani Crne Gore.

4.4.1.3. Prihodi

U naselju Đuričine vode od 8 porodica 5 porodica ostvaruje pravo na materijalno obezbjeđenje porodice.

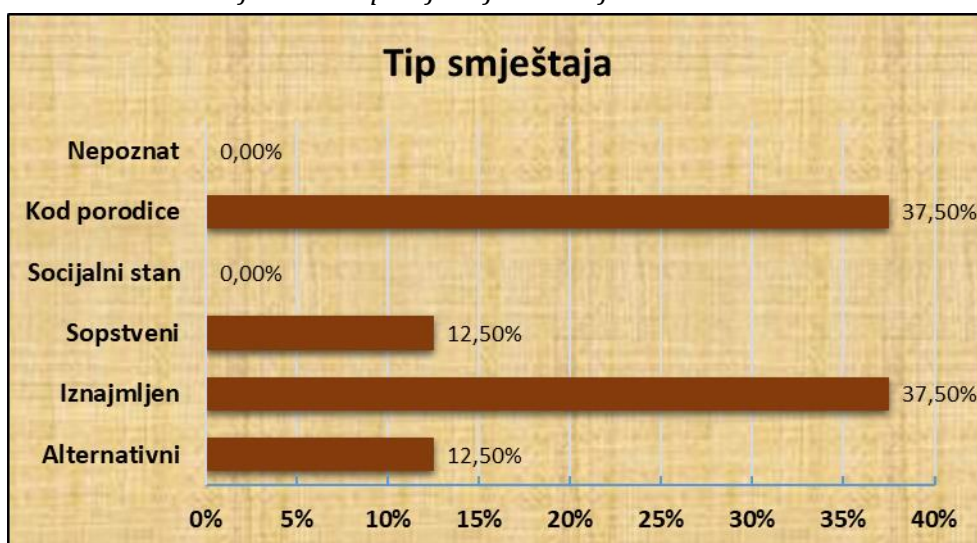
Niko od ispitanika se nije izjasnio da je u radnom odnosu i da ima druga primanja.

	Naselje Đuričine vode
DO 450 evra	5 porodica od 8
Od 450 do 814 evra	
Od 814 evra i više	

4.4.2. Stanovanje

Porodice u naselju Đuričine vode koje su obuhvaćene ovim istraživanjem posjeduju sopstveni smještaj, ili žive kod porodice. 37,5% porodica nemaju sopstveni smještaj, tj žive u iznajmljenom smještaju. U alternativnom smještaju boravi 12,5% porodica.

Grafikon 41 Tip smještaja u naselju Đuričine vode

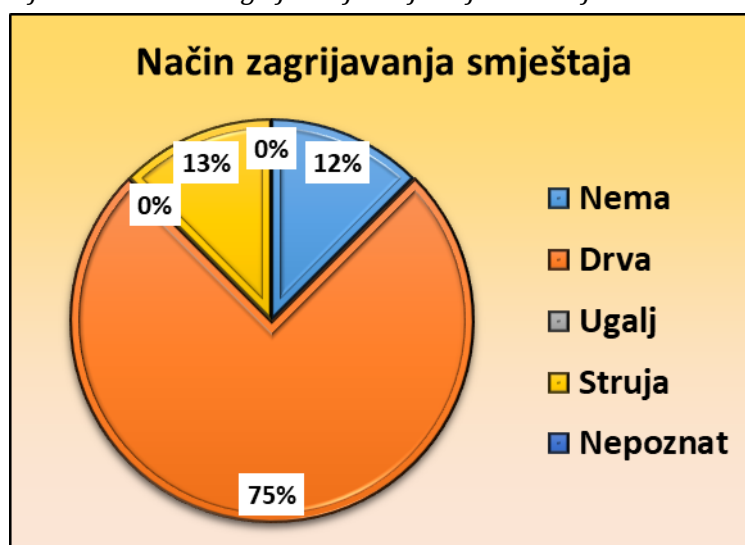
75% porodica Roma koje žive u ovom naselju, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u smještaju od tvrde gradnje. U sledećoj tabeli te porodice smo svrstali u neuslovnu kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.

Grafikon 42 Stanje smještaja u naselju Đuričine vode

U naselju Đuričine vode imaju javnu rasvjetu, koje imaju pristup vodi. Jedna porodica je bez bilo kakvog grijanja.

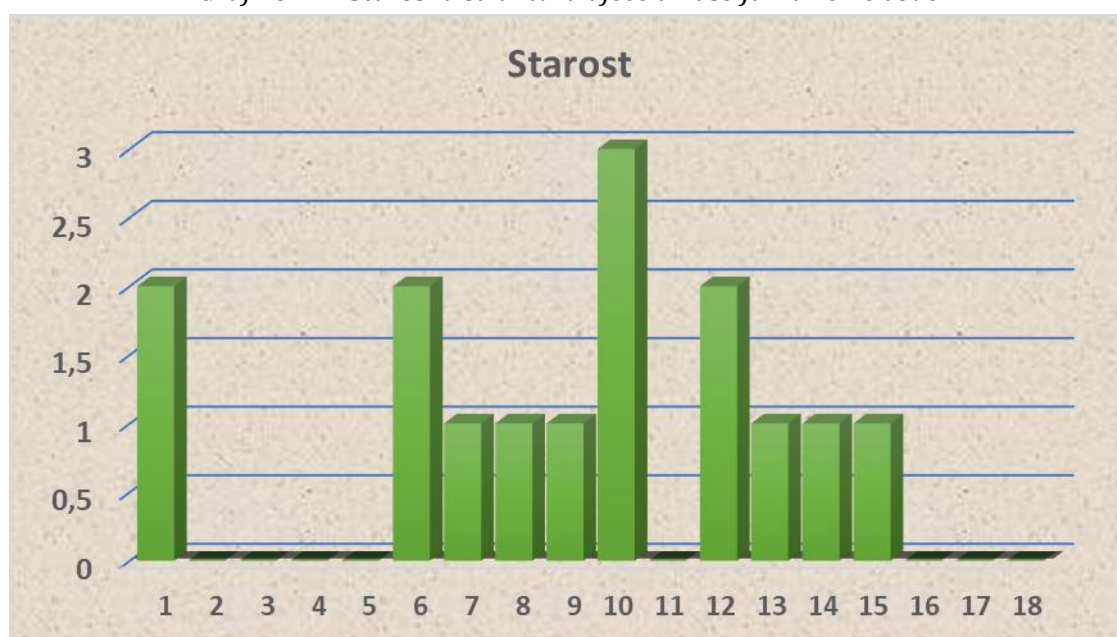
Grafikon 43 Način zagrijavanja smještaja u naselju Đuričine vode

4.4.3. Status djece

Ukupan broj djece u ovom naselju je 15, što čini 36,5%, od ukupnog broja ove populacije smještene na lokalitetu Đuričine vode. Starosna struktura ukupnog broja djece data je u grafikonu koji slijedi.

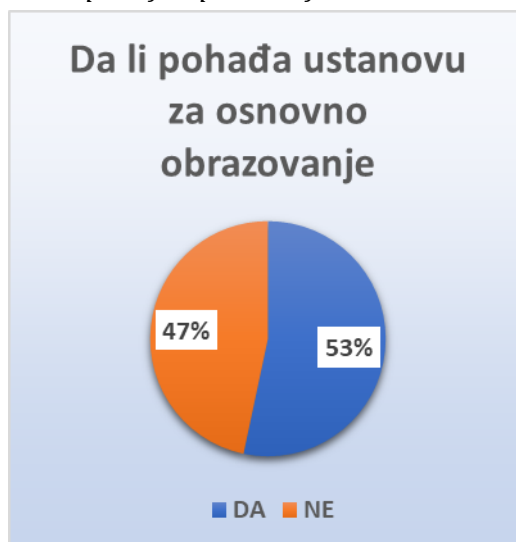
Grafikon 44 Starosna struktura djece u naselju Đuričine vode

Državljanstvo Crne Gore posjeduju sva djeca.

Predškolsku ustanovu ne pohađaju djeca jer kako uočavamo na dijagramu iznad nema djece uzrasta od 2 do i sa 5 godina, a osmero (8) djece pohađa ustanovu osnovnog obrazovanja.

Grafikon 45 Odgovor na pitanje o pohađanju ustanove za osnovno obrazovanje

Djeci je maternji jezik crnogorski..

Što se tiče zdravstvenog statusa djece, troje djece po izjašnjenju roditelja ima zdravstvenih problema, koja bi im bila smetnja za školovanje ili funkcionisanje.

Navedene tvrdnje prikazane su na sledećim dijagramima.

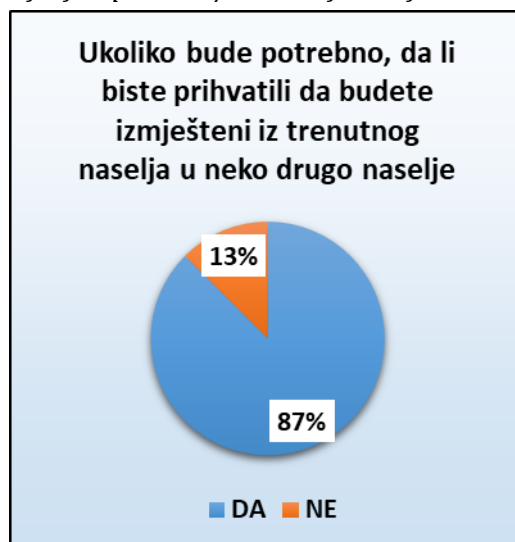
Grafikon 46 Odgovori na pitanja da li djeca imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevni aktivnosti u naselju Đuričine vode

4.4.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“

U naselju Đuričine vode od 8 ispitanika nosioca domaćinstva njih 7 se izjasnilo da bi rado prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje.

Grafikon 47 Izjašnjenje ispitanika/ca o izmješteniju iz naselja Đuričine vode

5. PREPORUKE NA OSNOVU KLJUČNIH NALAZA

Ključne preporuke za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina u Baru prvenstveno se odnose na potrebu unaprjeđenja procesa praćenja i procjene realizacija Akcionog plana za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina i praćenje realizacije Akcionog plana, na osnovu sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. Takođe se ističe neophodnost uspostavljanja sistema za praćenje i izvještavanje, kao i jačanje i obezbeđivanje adekvatnih institucionalnih kapaciteta za primjenu zakona i realizaciju strateških ciljeva. U skladu sa tim, neophodno je ubrzati rad na izradi i usvajanju novog Lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana.

Neophodno je unaprijediti mehanizme saradnje sa organizacijama civilnog društva i savjetima nacionalnih manjina. Neophodno je dalje unaprjeđenje aktivnosti koje su usmjerene ka podizanju svesti javnosti o pravima nacionalnih manjina i poštovanju kulturne i jezičke različitosti, kroz podršku proizvodnji medijskih sadržaja. U narednom periodu je neophodno dalju pažnju posvetiti unaprjeđenju položaja nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja, upotrebi manjinskih jezika, pristupu medijima i vjerskim službama na manjinskim jezicima i adekvatnoj zastupljenosti u javnoj upravi. Primjena Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina usvojena od strane Komiteta ministara 2021. godine, sadrži preporuke i Izveštaj Zaštitnika građana u kome se navode relevantni prijedlozi za poboljšanje položaja pripadnika nacionalnih manjina.

Lokalna samouprava najbolje može prepoznati potrebe svojih građana i u okvirima svojih ovlašćenja i mogućnosti aktivirati određene mehanizme kojima se te potrebe mogu zadovoljiti na najbolji način.

Jedan od značajnih problema svake lokalne zajednice jeste rješavanje stambenih pitanja kako jednočlanim tako i višečlanim domaćinstvima koja iz socijalnih, ekonomskih ili drugih razloga ne mogu da riješe ovu potrebu, zbog čega im je neophodna podrška od strane države i lokalne zajednice.

Na osnovu Zakona o socijalnom stanovanju ("Službeni list CG", broj 35/13), je propisano da se bliži kriterijumi za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje, način i bliži kriterijumi za korišćenje sredstava za socijalno stanovanje i bliži postupak dodjele stambenih objekata u zakup utvrđuju propisom Vlade, odnosno jedinice lokalne samouprave, neophodno je donijeti odluku o socijalnom stanovanju, kroz transparentan proces uključujući ovu populaciju u proces donošenja odluka.

6. REZIME

Grad Bar nalazi na jugoistočnom dijelu crnogorskog primorja, između Skadarskog jezera i Jadranskog mora. Oivičen je budvanskom, podgoričkom, cetinjskom i ulcinjskom opštinom²⁰. Karakterišu ga mediteranska klima, sa prosječnih 270 sunčanih dana godišnje. U Baru Romi i Egipćani žive u naseljima koja su teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo, a to su naselja:

- pod Volujicom
- Sokolana
- Šušanj
- Đuričine vode
- Stari Bar.

Tokom ovog istraživanja u ovim naseljima je anketirano 37 porodica sa ukupno 189 članova tih domaćinstva. Svi ispitanici su se izjasnili da pripadaju populaciji Roma.

Romsko naselje **pod Volujicom**, do skoro, bilo je utočište za doseljenike sa Kosova. U požaru, koji se desio 15. februara 2024. godine, izgorele su četiri barake u kojima je živjelo oko 40 osoba. Živote su izgubile četiri osobe. Od tada je cijelo naselje iseljeno, a oko 100 osoba utočište je našlo kod porodice i prijatelja u drugim gradovima Crne Gore. Jedan dio porodica trenutno se preselio u naselju **Šušanj** u blizini drugog Romskog naselja i skrovište su obezbijedile boraveći u kombijima i automobilima. Tokom ovog istraživanja anketirano je **tih 15 porodica i još dvije** porodice iz naselja Šušanj, sa ukupnih 87 članova domaćinstva.

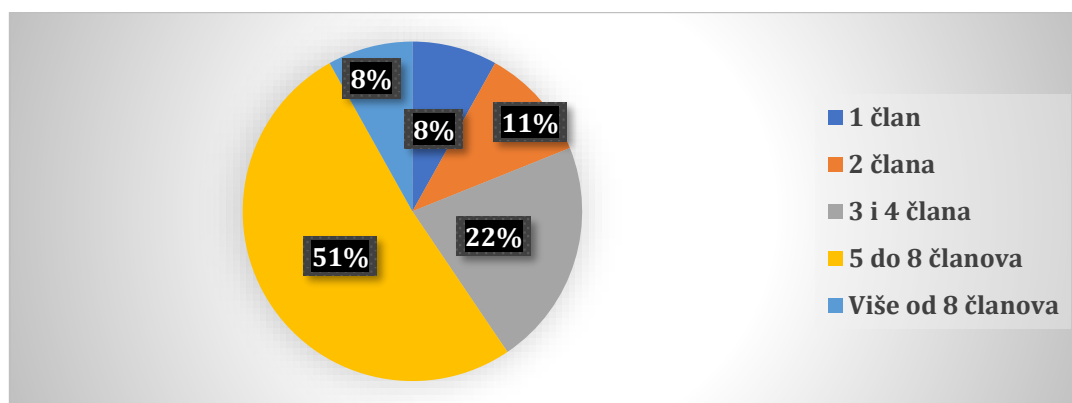
U naselju **Đuričine vode**, većina populacije živi u objektima tvrde gradnje, od kojih su samo pojedini neuslovni, pa je stoga u tom naselju anketirano samo 8 porodica sa 41 članom, koje žive u tim neuslovnim objektima. Oko 20 porodica iz ovog naselje privremeno živi i radi u inostranstvu.

U naselju **Stari Bar** dvadeset-dvije romske porodice sa oko 110 članova su integrisane u društvo, žive i rade od svog posla i ne žele da se izjašnjavaju kao Romi ili Egipćani. Nemaju potrebu za dodatnom inkluzijom, te stoga u ovom naselju nijesmo anketirali te porodice.

Naselje **Sokolana** je neformalno naselje u Baru, gdje žive Romske i Egipćanske porodice. U naselju je smješteno 12 porodica, koje žive u alternativnom smještaju. Neki objekti su montažni dok je jedan broj od dasaka, lima i kartona. U ovom naselju anketirano je tih 12 porodica sa 61 članom domaćinstva.

Na narednom grafikonu prikazaćemo ukupno posmatrano, strukturu anketiranih porodica u Baru.

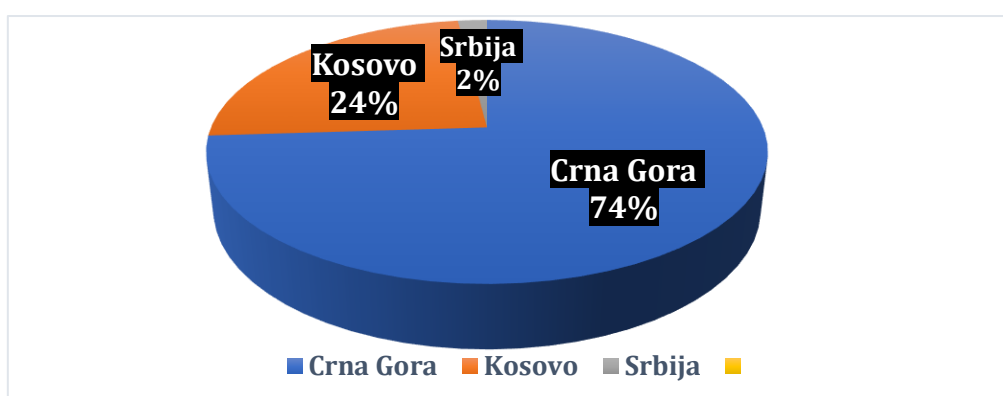
²⁰ <https://bar.me/o-baru/osnovne-informacije/geografski-položaj/> (Datum pristupa 12.05.2024. godine)

Grafikon 1: Broj članova domaćinstva.

Izvor: Autorovo istraživanje

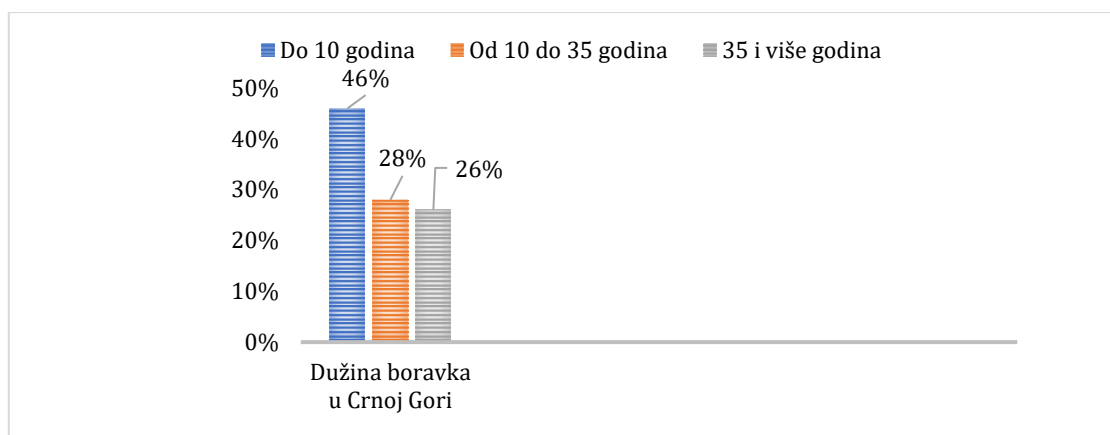
Na prethodnom grafikonu vidimo da najviše porodica koje žive u Baru, broje od 5 do 8 članova porodice, dok je najmanje jedničlanih porodica 8%, odnosno jednako malo kao i onih porodica koje broje više od osam članova.

Na narednom grafikonu prikazaćemo porijeklo Romskih porodica koje žive u Baru.

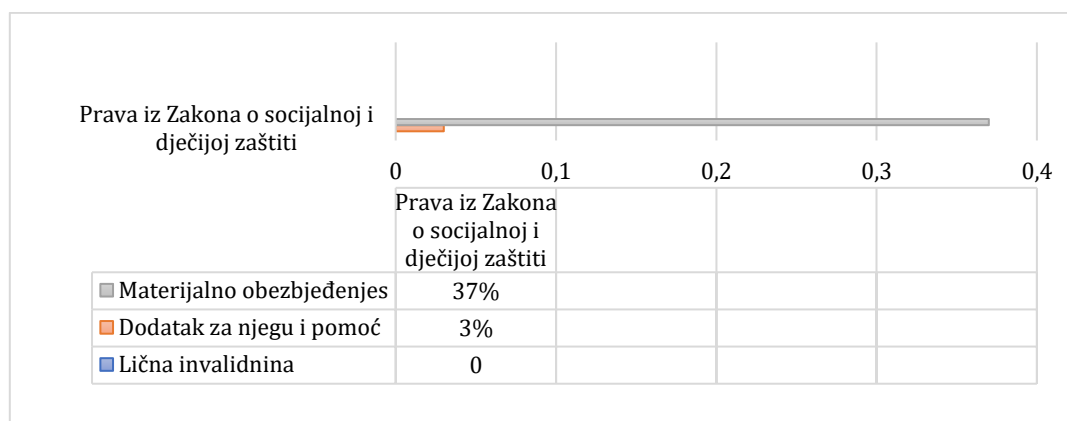
Grafikon 2: Zemlja porijekla.

Izvor: Autorovo istraživanje

Ka što vidimo na grafikonu 74% anketiranih porodica iz Bara je porijeklom iz Crne Gore, dok je 26% porodica iz Srbije, odnosno Kosova.

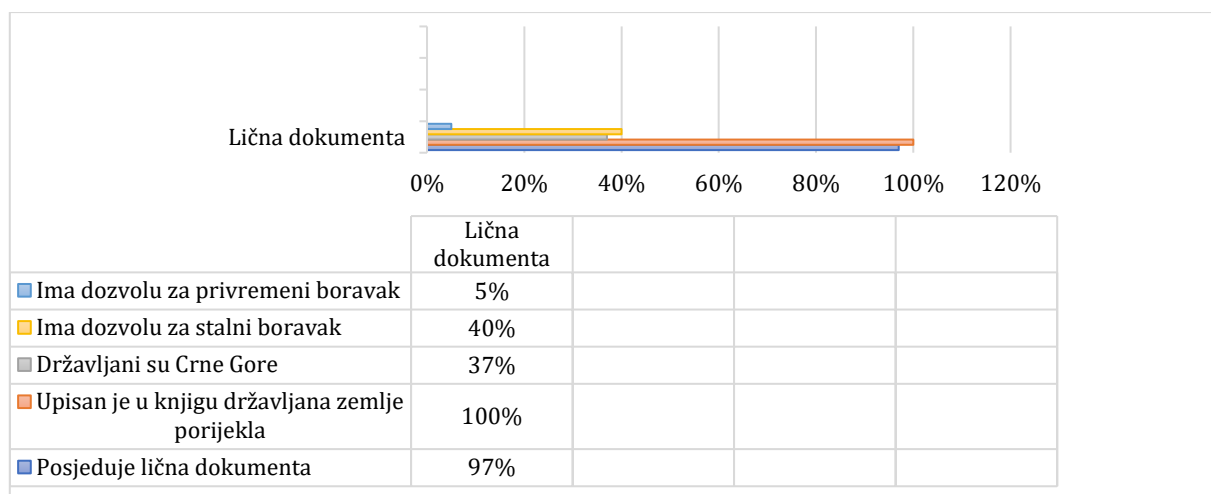
Grafikon 3: *Dužina boravka u Crnoj Gori.***Izvor:** Autorovo istraživanje

Na prethodnom grafikonu vidimo da se 46% porodica koje trenutno žive u Baru doselilo u to mjesto u posljednjih 10 godina, dok njih 26% u istom mjestu stanuje duže od 35 godina. Kako smo upitnikom utvrđivali i prihod svake od porodice, od svih anketiranih porodica samo 2,7% Roma u Baru ostvaruje prihod veći od 450 evra.

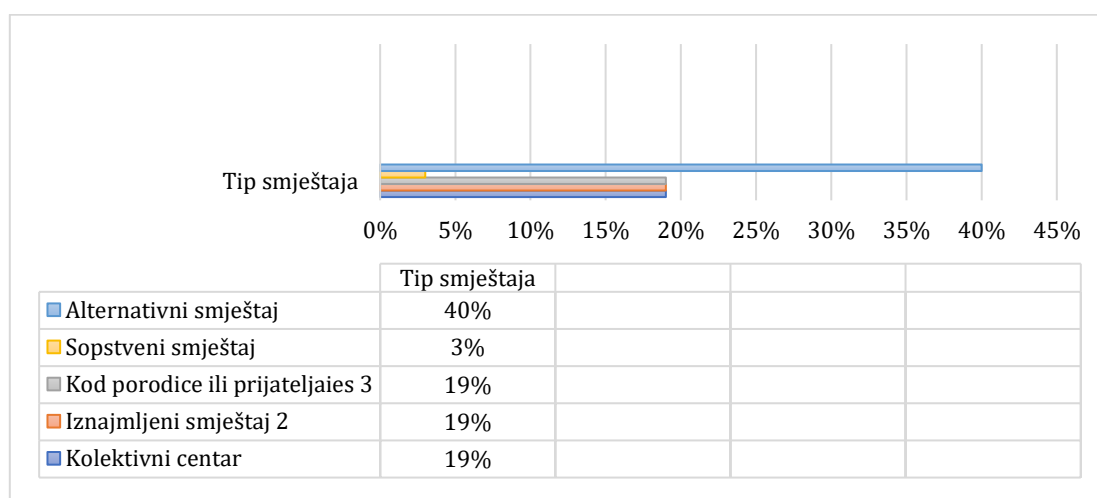
Grafikon 4: *Korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti.***Izvor:** Autorovo istraživanje

Materijalno obezbjeđenje kao pravo iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, koje je poslednji mehanizam zaštite za porodice u stanju socijalne potrebe, ostvaruje 37% ispitanika. 5,4% porodica koje su obuhvaćene ovim istraživanjem, izjasnile su se da posjeduju objekte od tvrde gradnje koji su u njihovom vlasništvu i površine su 40m² i 50 m².

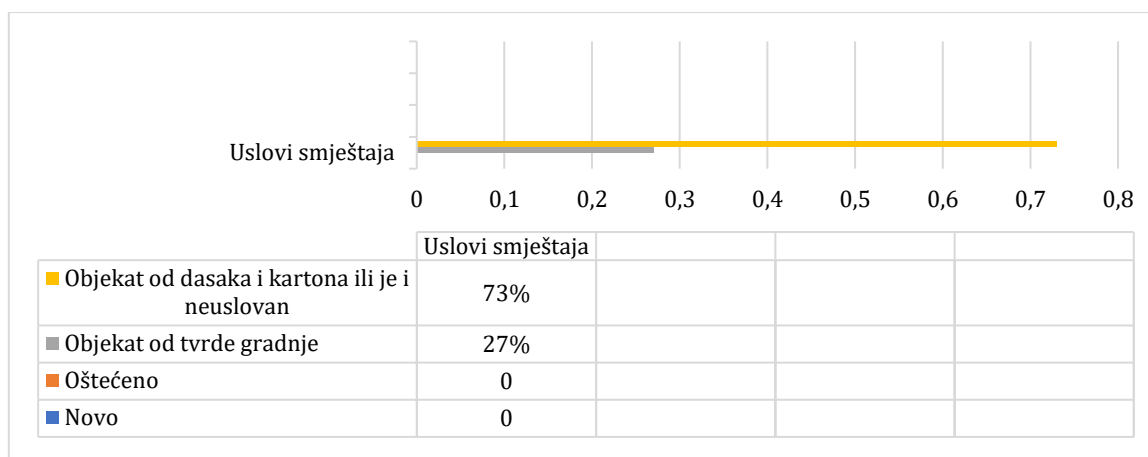
Tokom ovog istraživanja, a kada su u pitanju vrsta ličnih dokumenata, ispitanici su se izjasnili na sledeći način:

Grafikon 5: Posjedovanje ličnih dokumenata.**Izvor:** Autorovo istraživanje

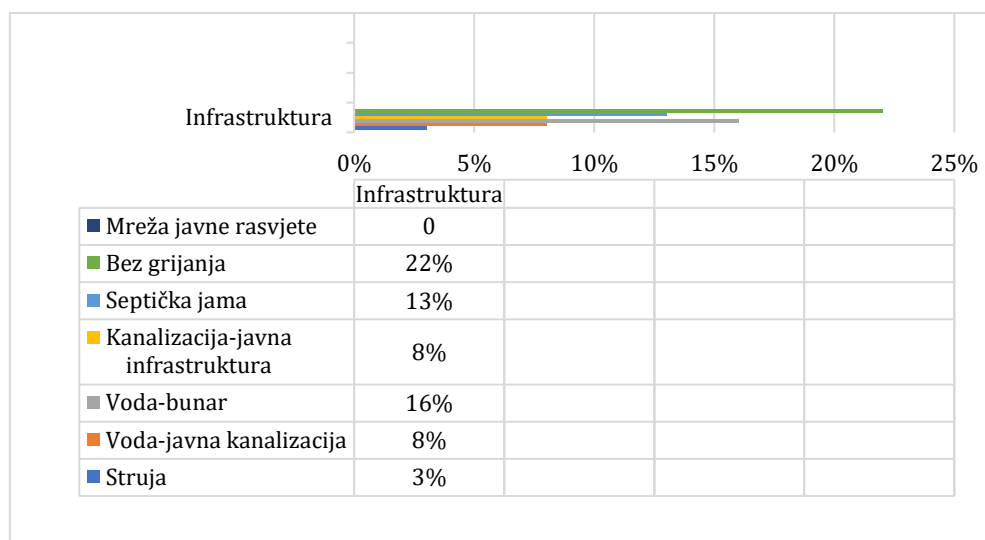
Kako je posjedovanje ličnih dokumenata vrlo važan podatak za ovo istraživanje, iz razloga kasnije mogućnosti rješavanja stambenog pitanja Roma u Baru, a u skladu sa zakonom, samo 3% ispitanika iz Bara ne posjeduje lični dokument.

Grafikon 6: Tip smještaja ispitanika iz Bara.**Izvor:** Autorovo istraživanje

Samo 3% porodica u Baru koje su obuhvaćene ovim istraživanjem posjeduje sopstveni smještaj, dok 19% porodica živi u neuslovnom kolektivnom smještaju. Ostale porodice nemaju sopstveni smještaj.

Grafikon 7: Stanje smještaja**Izvor:** Autorovo istraživanje

73% porodica Roma koje žive u Baru, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju. *Treba posebno naglasiti situaciju šest porodica koje žive i borave trenutno u automobilima i kombiju u naselju Šušanj, a koje su prethodno živjele u naselju pod Volujicom. U prethodnoj tabeli te porodice smo svrstali u najneuslovniju kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.*

Grafikon 8: Posjedovanje infrastrukture.**Izvor:** Autorovo istraživanje

U Baru Romska naselje su bez mreže javne rasvjete, sa samo 8% porodica koje imaju pristup vodi (javna kanalizacija) i 16% koje imaju pristup vodi iz takozvanih bunara. 22% porodica je bez bilo kakvog grijanja. Tokom istraživanja ispitanicima je i postavljeno pitanje da li bi, ukoliko bude potrebno, prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje. Na takvo pitanje, 94% ispitanika izjasnio se da bi prihvatili takvu ponudu, dok bi 6% ispitanika istu odbilo.

7. ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenog proizilazi zaključak da treba:

- Sprovesti politiku unaprjeđenja statusa REA populacije u Opštini Bar
- Prioritetno regulisati status stanovanja mještana naselja pod Volujicom
- Regulisati status stanovanja mještana naselja: Sokolana i Šušanj
- Unaprijediti status stanovanja mještana u naselju Đuričine vode
- Razvijati programe podrške romskoj djeci u obrazovnom sistemu kako bi se smanjila stopa napuštanja škole.
- Sprovoditi kampanje informisanja o važnosti posjedovanja ključnih dokumenata radi ostvarivanja građanskih prava i pristupa društvenim uslugama
- Nastaviti s mjerama koje podstiču inkluziju Roma/kinja na tržištu rada, s fokusom na podršci ženskom dijelu zajednice
- Pružiti dodatnu obuku i programe za unaprjeđenje vještina koje povećavaju zapošljivost Roma/kinja i u procesu donošenja odluka
- Nastaviti s efikasnim mjerama socijalne zaštite, posebno za podršku djeci s posebnim potrebama
- Održavati i poboljšavati programe koji promovišu dobro zdravlje među romskom populacijom
- Sprovoditi kampanje informisanja o dostupnim zdravstvenim uslugama i kako do njih doći
- Nastaviti i unaprjeđivati programe medijske promocije romske kulture
- Implementirati mjere koje promovišu rodnu ravnopravnost među Romima/kinjama, posebno u oblasti obrazovanja i zapošljavanja
- Sprovoditi edukativne kampanje o važnosti rodne ravnopravnosti unutar romske zajednice

8. IZVORI

DeFacto Consultancy i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, "Socio-ekonomski položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori", 2020,

https://mmp.gov.me/organizacija/OUZ_RAE/234675/NOVO-ISTRAZIVANJE-O-SOCIJALNOJ-INTEGRACIJI-ROMA-I-EGIPCANA.html

Direktiva Evropske komisije o rasnoj jednakosti, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0043>

Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan, UN Ciljevi održivog razvoja, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

EU akcioni plan za borbu protiv antirasizma 2020-2025, https://ec.europa.eu/info/files/union-equality-eu-action-plan-against-racism-2020-2025_e

EU Roma strateški okvir za period 2021-2030, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_18138

Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori u 2020, Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM. Istraživanje je sprovedeno anketnom metodom na uzorku od 1035 ispitanika i rezultati su jasno ukazali da Romi i Egipćani predstavljaju etničku grupu koja se suočava sa najvišim stepenom diskriminacije u različitim društvenim oblastima.

Okvirna odluka Savjeta 2008/913/JHA, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

Opšti zakon o onrazovanju i vaspitanju, "Sl. list CG", br. 047/17 od 19.07.2017. 36 Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Sl. list CG", br. 044/18 od 06.07.2018

Porodični zakon, "Sl. list CG", br. 53/2016

Preporuka Savjeta EU u pogledu jednakosti, inkluzije i uključenosti Roma, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6070-2021-INIT/en/pdf>

Savjet Evrope, Procjene romske populacije.

Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025, Vlada Crne Gore

Uprava za statistiku- MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011. godini,

Ustav Crne Gore, "Sl. list CG", br. 1/2007 i 38/2013 - Amandmani I-XVI

Zakon o crnogorskom državljanstvu, "Sl. list CG", br. 020/14 od 25.04.2014, 054/16 od 15.08.2016 32 Zakon o strancima, "Sl. list CG", br. 012/18 od 23.02.2018, 003/19 od 15.01.2019

Zakon o manjinskim pravima i slobodama, "Sl. list CG", br. 020/11 od 15.04.2011, 020/15 od 24.04.2015

Zakon o matičnim registrima, "Sl. list CG", , br. 047/08 od 07.08.2008, 041/10 od 23.07.2010, 040/11 od 08.08.2011, 055/16 od 17.08.2016

Zakon o radu, "Sl. list CG", br. 004/18 od 26.01.2018

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, "Sl. list CG", br. 050/17 od 31.07.2017

Zakon o socijalnom stanovanju, "Sl. list CG", br. 35/13 od 23.07.2013.

Zakon o zabrani diskriminacije, "Sl. list CG", br. 46/2010, 40/2011, 18/2014 i 42/2017

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, "Službeni list Crne Gore", br. 079/08 od 23.12.2008, 070/09 od 21.10.2009, 044/12 od 09.08.2012.